

Stadens fattiga

En rapport om Sveriges stadsmissioner och fattigdom

Magnus Karlsson
Anna Carrigan
Sara Malmberg
Arvid Stiernström

Stadens fattiga

En rapport om Sveriges stadsmissioner och fattigdom

Magnus Karlsson
Anna Carrigan
Sara Malmberg
Arvid Stiernström

Ersta Sköndal högskola
Stockholm, 2015

Ersta Sköndal högskola

Copyright © 2015 Författarna

ISSN 1402-277X, URN: urn:nbn:se:esh:diva-4811

Produktion: Lena Blomquist

Innehåll

INLEDNING	5
Något om stadsmissionerna...	6
... och något om fattigdom	7
Sverige har få fattiga?	9
Hur ska den svenska fattigdomen mötas?	9
Var slutar den allmänna välfärden?	11
Reflexioner	12
Stadsmissionerna och de fattiga	12
Att identifiera fattigdom	15
Skönjbara grupper	16
Perspektiv på de valda grupperna	19
Behovsgrupper och insatser	20
Vad räknas till vad?	22
Stadsmissionerna och de fattiga – en genomgång	24
Stockholm stadsmission	24
Klaragården och Stadsmissionens Center	25
Crossroads	25
Unga station	26
Källan Fisksätra	27
Äldrecenter	28
Ansökningar om ekonomisk hjälp	28
Verksamheten i siffror	28
Reflexioner kring fattigdom	29
Kalmar stadsmission	31
Ateljén	31
Lotsen	32
Verksamheten i siffror	32
Reflexioner kring fattigdom	33
Uppsala stadsmission	35
Gränden	35
Kvinnobyran	35
Mikaelsgården	36
Crossroads	36
Verksamheten i siffror	37
Reflexioner kring fattigdom	38

Göteborgs stadsmission	40
Gatljuset	40
Crossroads	40
Johanneskyrkan	41
Rådgivningsbyrå	41
Verksamheten i siffror	42
Reflexioner kring fattigdom	43
Linköping stadsmission	45
Kontaktcentrum	45
Oasen	46
Boenden	46
Second Hand	46
Verksamheten i siffror	46
Reflexioner kring fattigdom	48
Västerås stadsmission	49
Second Hand	49
Mötesplats för EU-migranter	49
Dagverksamhet	50
Verksamheten i siffror	50
Skåne stadsmission	52
Café David	52
Nattjouren	53
Unga Forum	53
Verksamheten i siffror	54
Reflexioner kring fattigdom	55
Insatser och grupper – en sammanfattning	57
Olika insatser till olika grupper?	60
En metod under utveckling	61
Slutsatser	63
Kunskapsgenomgång i brytningstid?	63
Tre fattigdomsstreck?	64
Stadsmissionernas fortsatta arbete	66
Framtida forskningsfrågor	67
Referenser	68
Bilaga 1: Vad är en stadsmission?	71
Bilaga 2: Underlag till tabell 1	73

INLEDNING

Den här rapporten är ett resultat av ett forskningsprojekt som har gjorts av forskare vid Ersta Sköndal högskola i samarbete med och i huvudsak finansierat av Sveriges stadsmissioner. Arbetet i projektet har kretsat kring företeelsen fattigdom: hur den beskrivs i forskningen, hur företrädare för Sveriges stadsmissioner ser på den och vad dessa stadsmissioner gör för att möta den. En utgångspunkt i projektet har varit att det finns fattiga i Sverige – något som inte alla självklart håller med om. Därför har det varit nödvändigt att ge sig in i den täta djungel av definitioner som finns av begreppet – för att i någon utsträckning kunna formulera vad som faktiskt studeras. Denna resa skildras i rapporten, men redan inledningsvis finns det anledning att säga något om våra slutsatser från studien – vilka också är grunden för den här presentationen. En annan utgångspunkt har varit att de svenska stadsmissionerna i större utsträckning än de allra flesta andra svenska organisationer – offentliga, privata eller frivilliga – möter de personer i samhället som är mest utsatta. De har stor erfarenhet och trovärdighet på området.

Det blir tydligt att det i huvudsak finns tre sätt på vilka fattigdom kan betraktas: det kan handla om att i absolut mening sakna nödvändiga resurser (att svälta och frysa) eller att vara sämre bemedlad än andra i sin omgivning och att därigenom hamna i ett utanförskap. Fattigdom kan också handla om någon kombination eller variant på dessa två teman. Troligen är de olika sätten att närma sig fattigdom mer eller mindre relevanta beroende på i vilket sammanhang man befinner sig: i stora delar västvärlden handlar fattigdom om omfattande ojämlikhet snarare än om hot mot livet. Därmed blir också sätten att möta fattigdom olika – inte minst när det gäller insatser från den typ av frivilliga organisationer som diskuteras i denna text. Handlar insatser mot fattigdom om akuta, livsuppehållande åtgärder, försök till strukturell social förändring eller om att ge den enskilde stöd att förändra sin livssituation?

Det finns alltså en koppling mellan förekomst och förståelse av fattigdom å ena sidan, och val av insatser å andra sidan. Det är också denna koppling som står i fokus för föreliggande text: vilken fattigdom möter de svenska stadsmissionerna, hur tolkar de den, och vad gör de åt den? Rapporten inleds med en kort presentation av stadsmissionerna och en sammanställning av kunskap kring fattigdom (med visst fokus på frivilliga organisationers betydelse) utifrån svensk och internationell forskning. Därefter presenteras resultaten från en empirisk studie av de svenska stadsmissionerna, där ledande representanter från hela Sverige fått möjlighet att diskutera vilken fattigdom man möter, och hur man möter den. I denna del ges beskrivningar av enskilda verksamheter som de svenska stadsmissionerna bedriver, och som i många fall utgör plattformar för arbetet mot fattigdom, samt en redogörelse för stadsmissionernas egna försök att uppskatta storleken på den fattigdom de möter. Slutligen följer en diskussion som grundar sig i de erfarenheter som vunnits genom studien.

Något om stadsmissionerna...

Sverige har idag sju stadsmissioner utspridda över landet; de finns i Stockholm, Göteborg, Uppsala, Västerås, Kalmar, Linköping (som även arbetar i Motala) och Skåne. Skåne stadsmission är i sin tur aktiva i Malmö, Lund och Kristianstad. Stadsmissionerna har en stark lokal prägel, och har vuxit fram efter det att kyrkliga sammanslutningar inom staden upplevt ett behov av ökat diakonalt arbete, för att hjälpa städernas utsatta. Varje stadsmission är autonom och drivs som föreningar eller stiftelser. Hur arbetet i stadsmissionerna ser ut och vilken målgrupp de vänder sig till skiljer sig något från stad till stad, men många funktioner återkommer, exempelvis den öppna dagliga verksamheten, secondhand-butiker och på senare tid även det så kallade Crossroads – en verksamhet som specifikt riktar sig till de som kallas EU-migranter och tredjelandsmedborgare.

Det finns skäl att tro att samverkan med eller närvaron av andra aktörer som arbetar inom samma sociala områden som stadsmissionerna påverkar stadsmissionernas utformning. Ett exempel på det finns i Uppsala, där stadsmissionen inte driver något natthärbärge (något som flera av de andra missionerna gör) då den funktionen fylls av Livets Ords sociala verksamhet.

Samtidigt som alla stadsmissioner har sin egen historia och lokala nätverk (de är ofta är knutna till en sammanslutning av församlingar), finns ett behov av att samverka nationellt och internationellt. Därför bildades Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner (RSS) 2007. RSS är en paraplyorganisation för samtliga svenska stadsmissioner. Ett mål för riksföreningen är att stödja och förbättra arbetet för de lokala stadsmissionerna, genom utbyten, samarbeten och opinionsbildning (www.svergiestadsmissioner.se 2015-02-26).

I RSS har man enats kring en gemensam bild av vad en stadsmission är och vad den har för samhällsfunktion. Tillsammans har man formulerat ett antal förutsättningar och riktlinjer, samtidigt som namnet Stadsmission har varumärkesskyddats. Överenskommelsen kring självbild, verksamheternas mål och hur dessa bör tillämpas kan förstås som generella karaktärsdrag som förenar samtliga stadsmissioner (se bilaga 1).

Centralt inom alla stadsmissioner är en kristen grundsyn, som återkommer både i RSS överenskommelse och i stadsmissionernas egna stadgar. Utifrån denna är stadsmissionernas uppgift att omsätta det kristna budskapet i praktik: att utföra en diakonal gärning för samhällets utsatta. Arbetet har två huvudsakliga fokus, där det ena handlar om att lindra den akuta nöden och det andra fokuserar på att skapa samvaro, omsorg, inkludering i samhället och ett mer långsiktigt vårdarbete. Stadsmissionerna ska vidare vara fristående, idéburna och professionella aktörer inom det sociala verksamhetsfältet. Genom sin självständighet och roll ska de både verka som en röst för sin målgrupp och för att fylla de sprickor som uppkommer i samhällets sociala skydd. Utöver de gemensamma riktlinjerna har stadsmissionerna som alla föreningar och stiftelser egna stadgar vilka i viss mån styr det dagliga arbetet.

... och något om fattigdom

Den svenska forskningen kring fattigdom verkar ha gått i vågor. Som en följd av den så kallade Låginkomstutredningen, med start 1965, följde uppmärksammade texter av Inghe och Inghe (1967), Börjeson (1971), Korpi (1971) och Holmberg (1972). Dessa texter var i många stycken tydligt socialpolitiskt orienterade. Börjeson skriver till exempel:

Är fattigdomen ett av många ”problem” som uppstår i ett välfärdssamhälle och som kan lösas om man avsätter tillräckliga ekonomiska, administrativa och teoretiska resurser? Eller är fattigdomen en aspekt av klassamhället? Har vi den senare uppfattningen säger vi alltså att fattigdomen som problem inte kan lösas men påstår att samhällets klasskaraktär måste upphöra. (Börjeson 1971, s 33)

Korpi (1971) skriver under samma tid om att få socialhjälp:

Att få socialhjälp är ett tecken på fattigdom. Men fattigdom är inget absolut utan ett relativt begrepp. Om ingen vore rik skulle inte heller någon vara fattig. Fattigdom och rikedom är ojämlikhetens två sidor, rikedomens framsidan, fattigdomens fransidan. De grundläggande faktorerna bakom behovet av socialhjälp är de krafter i samhället som skapar ojämlikhet mellan människorna, de faktorer som formar samhällsklasser och som skiktar människorna i en social och ekonomisk hierarki. Ojämlikheten är fattigdomens förutsättning. (Korpi 1971 s 109)

För den fortsatta framställningen är det av intresse hur redan här de två olika typerna av fattigdom – den relativa och den absoluta – lyfts fram, och hur fattigdom ses som en dimension av ojämlikhet.

Efter detta verkar det dröja innan forskningen åter uppmärksammar fattigdomsfrågan; först i slutet av 1980-talet kommer en ny våg av publikationer. Då förefaller det vara socialbidragen som diskuteras flitigt, och Socialdepartementet ger ut texten Om socialbidrag (1987). Svedberg (1988) och Hydén (1989) lyfter fram frågan i tidskriften Nordisk Social Arbeid. Hydén tar spjårn mot Gunnar Inghe (se ovan), och Svedberg resonerar kring varför fattigdomen alltmer sällan uppmärksammas. Han menar att det:

... har naturligtvis flera förklaringar. En sådan är att de materiella villkoren kom att förbättras för rätt stora grupper och att en viss utjämning av levnadsvillkoren kom att ske [...] En annan är att i ambitionen att komma tillrätta med mer omfattande olikhet och ojämlikhet, så blev den extrema utsattheten bara en del av ett större fördelningspolitiskt problem... (Svedberg 1988, s 9)

Några år senare presenterar Halleröd (1991) sin doktorsavhandling om fattigdom och socialbidragstagande, där han framför allt fokuserar hur fattigdom kan definieras, och varför andelen socialbidragstagare ökade under 1980-talet. Holmberg skriver under denna tid kritiskt mot den befintliga fattigdomsforskningen i Sverige i tidningen Socionomens första forskningssupplement, under rubriken ”Påver svensk fattigdomsforskning – hur länge till?” (Holmberg 1992) Även Bergmark (1991) och Salonen (1993) presenterar under denna tid sina avhandlingar med anknytning till fattigdomstemat.

Fattigdomsdiskussionen förefaller under denna tid bli mer teknisk. Många texter fokuserar empiriska sakförhållanden (framför allt med anknytning till socialbidrag) snarare än socialpolitiska resonemang, och som en följd av detta blir möjligen den metodologiska diskussionen kring hur fattigdom mäts alltmer central.

Sedan följer en längre period när fattigdomsfrågan uppmärksammas i enstaka texter, men där det inte förefaller finnas någon direkt samling kring frågan i forskarsamhället. Det kan dock vara på sin plats att lyfta fram Salomonssons (1998) avhandling om fattigdomens besvärjelser. [Vad säger den?]

Några år in på det nya millenniet följer så nästa våg i diskussionen kring fattigdom. Centralförbundet för socialt arbete, Svenska Kommunförbundet, Socialstyrelsen och Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap håller 2002 en nationell konferens kring temat Fattigdom i välfärdsstaten (2002). Under samma år publicerar Salonen sina första texter kring barnfattigdom i samarbete med Rädda Barnen och Rauhut (2002) presenterar sin avhandling kring fattigdom och socialbidrag i Sverige. I dessa texter görs i flera fall försök att se fattigdom ur nya perspektiv. Könns- och barnperspektiv läggs på fattigdom, och fattigdomen ställs i relation till andra teoretiska företeelser, såsom tillit (se t ex Socialtjänstforum 2002).

Det senaste av dessa utvecklingssteg inträffar i och med EU:s fattigdomsår 2010, vilket förefaller färga av sig även i den svenska forskningen. Under detta år fokuserar såväl Social Rapport (2010) som Socionomen (2010, forskningssupplement 27) frågan, och frågan om barnfattigdom får ökad uppmärksamhet. Föga överraskande har dessa texter i många fall ett jämförande drag över sig: hur är den svenska fattigdomen i relation till den europeiska, och till den som historiskt har varit?

Ovanstående är några nedslag, där forskningstexter och angränsande texter som fokuserat den svenska fattigdomen under de senaste femtio åren lyfts fram. Historisk forskning om fattigdom, liksom sådan forskning som rör svenskt engagemang i andra länders fattigdom, har inte alls beaktats i denna genomgång (med undantag av Salomonssons text om fattigdomens besvärjelser). Säkert finns fler texter att ta del av, och fler perspektiv att se i de texter som redovisats, men genomgången ger ändå en översikt över forskningsarbetet om fattigdom i en svensk kontext. I Socionomen (2010) ställer professor i socialt arbete Hans Swärd (som återkommande bidragit med texter som haft betydelse för synen på fattigdom i Sverige) frågan om vi kan vara nöjda med dagens fattigdomsforskning. Hans svar på frågan är inte odelat positivt.

Det kan dock vara motiverat att fråga sig ifall det i Sverige finns fattigdom i den utsträckningen att denna alls behöver beforskas särskilt. Är fenomenet möjligen så marginellt att dessa forskningsinsatser med tioåriga mellanrum är tillräckliga? Vilka frågor kan möjligen fokuseras i det fall teori och praktik skulle ge större uppmärksamhet åt fenomenet?

Sverige har få fattiga?

Idag är bilden av den svenska fattigdomen motsägelsefull. Enligt EU:s statistikorgan Eurostat (www.eurostat.org) lever 1,3 procent av svenskarna i allvarlig fattigdom, medan genomsnittet i Europa är 8,1 procent. Med det är vi det av 27 europeiska länder som förutom Luxemburg är mest förskonat från fattigdom. Denna beräkning bygger på uträkningar av absolut karaktär, där bland annat tillgången till tvättmaskin, bil och en uppvärmd bostad, liksom möjligheten att möta oförutsedda utgifter, tagits i beaktande. Här är det dessutom värt att notera hur den absoluta fattigdom som åsyftas är förhållandevis mild: man kan här räknas som fattig för att man saknar tv eller möjlighet att ta en veckas semester på annan ort. Skulle något av de hårdare fattigdomsmåtten appliceras som används internationellt, så skulle med all sannolikhet andelen absolut fattiga i Sverige sjunka. När Eurostat i stället anlägger ett relativt mått, och talar om risk för fattigdom (lever på under 60 % av landets medianinkomst), så faller Sverige dock sämre ut. Knappt 13 procent av svenskarna lever i risk för fattigdom, att jämföra med drygt 16 procent som är genomsnittet för hela Europa.

Jonsson, Mood och Bihagen (2011) gör en översikt av fattigdomen i Sverige mellan åren 1991 och 2007, och drar slutsatsen att den relativa fattigdomen i landet har ökat, medan den absoluta har minskat. De sammanfattar sina resultat bland annat med att: 1) mellan fem och elva procent av den svenska befolkningen var absolut fattiga mellan 1991 och 2007, 2) hälften av de fattiga befann sig i fattigdom i mindre än ett år, 3) andelen som var fattiga under längre tid minskade, men koncentrerades till ensamlevande och invandrare, samt att 4) de som växer upp under fattiga förhållanden har en förhöjd risk att bli fattiga som vuxna. Dessa resultat utgör också viktiga delar av Social Rapport 2010 (Socialstyrelsen 2010)

Den motsägelsefulla bilden av svensk fattigdom är i mycket en följd av de olika sätten att mäta densamma. Den fattigdom som är utbredd i Sverige bygger framför allt på att vissa medborgare är fattiga i relation till andra, alltså att resurserna mellan svenskar är ojämnt fördelade. Vissa grupper - ensamboende, unga och invandrare – förefaller vara särskilt utsatta. För många är utsattheten tillfällig, de befinner sig i fattigdomens gränsland kortare tid än ett år, men den som en gång varit där löper större risk att hamna där igen. Men det finns två resultat i Jonssons, Moods och Bihagens (2011) text som finns anledning att uppmärksamma för den fortsatta diskussionen. För det första så lämnar hälften av de fattiga sin utsatta situation inom ett år, och för det andra löper de individer som växer upp i fattigdom ökad risk för att fortsätta leva i fattigdom. Det finns skäl att argumentera för att särskilt den långvariga fattigdomen behöver fokuseras.

Hur ska den svenska fattigdomen mötas?

Rauhut (2011) menar i en genomgång att fattigdom i huvudsak kan tänkas bekämpas på tre sätt. Ambitionen kan vara att:

- hålla de fattiga vid liv,
- förhindra att människor blir fattiga, eller att
- hjälpa människor ut ur fattigdom.

Hans slutsatser är ganska nedslående. Att hålla de fattiga vid liv är rimligen inte gott nog i det svenska välfärdssamhället. Att förse människor med det allra nödvändigaste i livet, men inte ge dem möjligheter att förändra sin situation, kan inte ses som tillräckligt. Att i stället försöka förhindra människor från att bli fattiga förefaller istället vara svårt. Rauhut visar hur nationella socialförsäkringssystem – som vid en hastig tanke kan ses ha denna funktion – inte förmår eller ens är konstruerade för detta. Sådana system, pekar han på, är i första hand sätt konstruerade för att hantera risker (sjukdomar, arbetsskador etc.) och fördelningar av medel över livet (det man tjänar under sin produktiva medelålder ska täcka också det man kostar när man är mycket ung och mycket gammal).

Att socialförsäkringar ska verka inkomstutjämnande är ingen självklar tanke, även om sådant förekommer i Sverige (t ex barnbidrag). Att hjälpa människor ut ur fattigdom menar slutligen Rauhut är en svår konst: låg materiell standard, bristande förmågor att påverka sitt liv, låg inkomst, låg utbildning och dålig hälsa samverkar för att skapa fattigdom. Dessa komplexa mönster måste kanske mötas i sin helhet för att hantera problemet.

I denna text är det av intresse att se hur Rauhut (2011) till synes är mycket tveksam till de frivilliga organisationernas roll när det gäller att bekämpa fattigdom. Han skriver att de ...”frivilliga krafterna har främst utmärkt sig som aktörer när det gäller strategin att hålla de fattiga vid liv.” (s 90) Möjligen kan han tillstå att välgörenhet kan vara ett komplement till offentliga insatser. I detta följer han i mångt och mycket en svensk tradition, där staten tagit på sig ett stort ansvar för medborgarnas sociala välfärd. Lite symtomatiskt använder Rauhut ”staten” och ”samhället” synonymt (se tex s 83), och bortser därmed helt från de välfärdsinsatser som görs av det övriga samhället – däribland frivilligorganisationerna. När Swärd (2010), professor i socialt arbete, diskuterar hur fattigdomen ska avhjälpas i branschtidningens Socionomen forskningssupplement, är det på liknande sätt slående hur han lyfter fram det offentliga insatser. Han skriver till exempel att:

De olika systemen för att förhindra eller avhjälpas fattigdom upprätthålls av en central eller lokal välfärdsapparat. De nordiska kommunerna är centrala aktörer för att upprätthålla de selektiva systemen. (s 19)

Det är intressant att se hur också den privata sektorn i många fall förbises som en aktör när det gäller att bekämpa fattigdom i allmänhet, och i Sverige i synnerhet. Under de senaste åren har röster höjts för att marknadskrafterna faktiskt lyfter väldigt många människor ur fattigdom. I en uppmärksam artikel argumenterar ledarna på the Economist (2013) för att kapitalism och fri handel kraftigt och i snabb takt reducerar den absoluta fattigdomen i världen. Är liknande argument giltiga även i en svensk kontext?

Var slutar den allmänna välfärden?

Till sist ska kort sägas något om den svenska välfärden i förhållande till fattigdom. Swärd (2013) summerar på ett förtjänstfullt sätt hur den moderna svenska välfärden i stora delar springer ur gamla fattigdomsreformer. Från att under 1800-talet varit lokal, mycket restriktiv och selektiv, blev den svenska välfärden under 1900-talets mitt nationell, mer generös, och framför allt generell; den kom att gälla alla medborgare. Den blev rättighetsbaserad, och talet om ”välgörenhet” sågs tillhöra det förgångna.

Idag beskrivs Sverige som varande en del av den skandinaviska välfärdsmodellen, där människor garanteras en relativt sett hög levnadsstandard, och där deras sociala rättigheter betonas (Esping-Andersen 1990, Meeuwisse och Swärd 2006, Olsson och Nordfeldt 2008). De sociala rättigheterna knyts inte i första hand till prestationer på arbetsmarknaden (även om en sådan diskussion förs, se t ex Olsson och Nordfeldt 2008), utan till medborgarskapet. Ett sådant medborgarskap innebär både rättigheter och skyldigheter; både att betala skatt som finansierar välfärden och att få ta del av välfärden när livet så kräver (för en utvecklad diskussion kring det sociala medborgarskapet se t ex Johansson 2013). Ekonomiska medel ska genom skattehantering utjämna skillnader dels mellan medborgare (t ex ekonomiskt bistånd), dels mellan olika skeden i livet för en enskild medborgare (t ex barnbidrag, pension).

Men det är av betydelse att skilja talet om en svensk välfärdsstat från det om ett svenskt välfärdssamhälle. Det är inte bara den svenska staten som skapar välfärd, utan också ett myller av civila organisationer och sammanslutningar. Detta är inte minst föreliggande rapport ett exempel på, i och med att den diskuterar det civila samhällets insatser kring fattigdom. Trägårdh (2013) skriver om hur det svenska civilsamhället under tiden för demokratins genombrott ändrade form; från att ha hyst en mångfald av kooperationsföreningar och välgörenhetsinrättningar, till att domineras av tunga intresseorganisationer som stod nära politiken. Idag går utvecklingen möjligen åt ett annat håll, insatserna i delar av det civila samhället går ”från röst till service” (Lundström och Wijkström 1995), och talet om välgörenhet och filantropi återkommer i det offentliga samtalet.

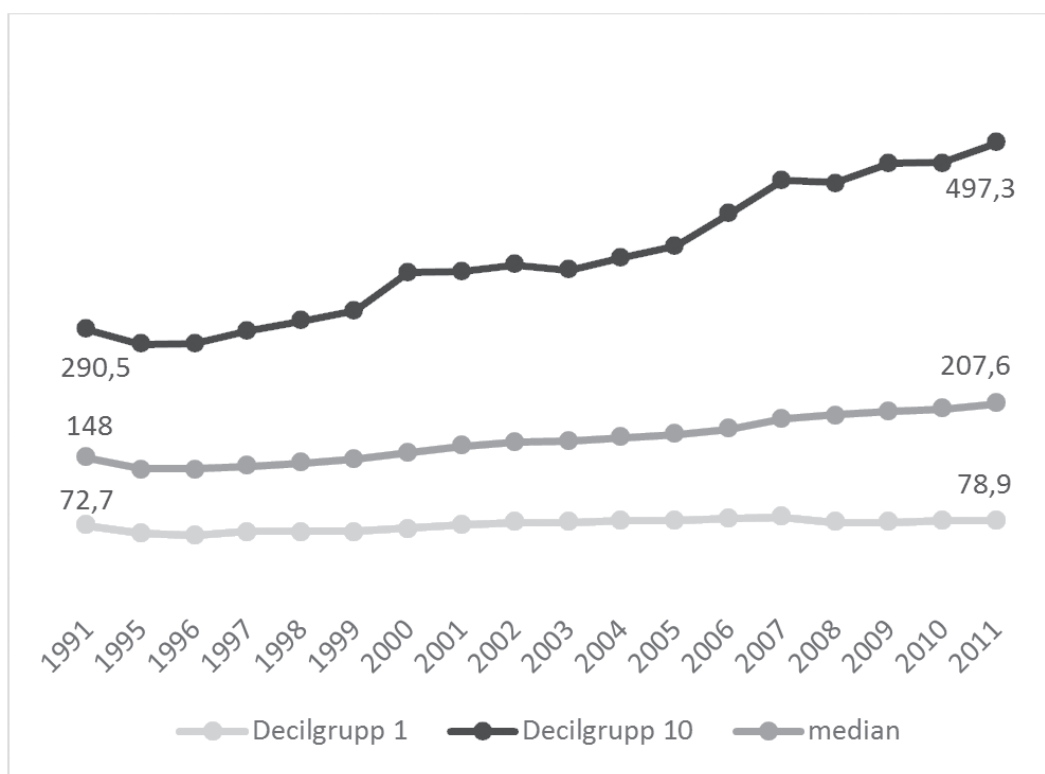
För den här textens vidkommande är också frågan om medborgarskapet av betydelse, eftersom det kommer att uppmärksammas grupper av fattiga som inte är svenska medborgare, och som därför i begränsad utsträckning får ta del av den svenska välfärden. I sin relativt nyutgivna text om svensk välfärd avgränsar Edebalk, Swärd och Wadensjö (2013) framställningen från just några av de grupper som här lyfts fram särskilt: ”Det finns också grupper som har en speciellt utsatt situation och där välfärdspolitiken ännu inte har funnit sin form. Det gäller till exempel romer, ensamkommande flyktingbarn och papperslösa.” (s 26)

Liksom frågan om fattigdom en gång i historien lyftes från det lokala till det nationella, så antyder resultaten i föreliggande rapport att den nu möjligen bör lyftas ytterligare – till att bli en europeisk och internationell fråga. Är det önskvärt eller ens möjligt att hålla fast vid en idé om nationell välfärd i en värld som snabbt blir alltmer internationell?

Reflexioner

Vad som skildrats ovan är några spridda bilder utifrån forskning och annan kunskap om fattigdom i Sverige. Möjligen ger den forskning som presenterats ett sammantaget intryck av att fattigdom i traditionell mening håller på att "växa bort" från det svenska välfärds-samhället, och vad som återstår är en ojämlikhet som är upp till var och en att ha åsikter om. Den bild av svensk fattigdom som framträder i den mediala debatten idag, och också i den här rapporten, är dock delvis en annan: här visas hur det finns grupper människor som lever under mycket knappa förhållanden, till och med i situationer som motiverar att man talar om absolut fattigdom. Det är framför allt grupper som välfärdssystemen inte når eller som de inte är inrättade för. Sådana grupper möter Sveriges stadsmissioner dagligen.

Tabell 1 Disponibel inkomst per konsumtionsenhet (exklusive kapitalvinst) i deciler. Medelvärden i tkr, 2011 års priser (SCB)

Stadsmissionerna och de fattiga

Varje dag möter stadsmissionerna en stor grupp människor som lever i fattigdom. Genom deras förtjänst får människor tillgång till stöd och råd att hantera sin livssituation; en mötesplats eller fristad och en möjlighet att tillgodose sina mest basala behov. Stadsmissionerna arbetar med allt från ekonomisk rådgivning och vård till öppen dagverksamhet och en plats att vårda sin hygien.

En av de huvudsakliga ambitionerna med föreliggande arbete har varit att identifiera vilka fattiga som stadsmissionernas personal säger sig möta. Detta har varit ett inte alldeles enkelt arbete; personalen möter dagligen ett stort antal människor som å ena sidan har olika behov i livet som de behöver hjälp att fylla, å andra sidan ganska få personer som på något enkelt sätt låter sig etiketteras som ”fattig”. Båda dessa företeelser komplicerar var för sig – men också sammantaget – diskussionen kring vem som är fattig. Och det finns anledning att tro att detta inte bara gäller fattigdom i samtalet med stadsmissionerna, utan också mer generellt.

Som en del i detta arbete genomfördes en övergripande kvantitativ delstudie kring stadsmissionernas fattigdomsarbete. Vår ambition i denna delstudie har varit att låta stadsmissionerna själva samla in material kring hur de arbetar med personer som kan ses leva i fattigdom, för att sedan tillsammans med dem sammanställa och analysera den. Syftet med arbetet har varit dels att få en inblick i stadsmissionernas insats för utsatta i landet, dels att utveckla en metod för återkommande gemensamma mätningar. Sådana mätningar kan exempelvis ligga till grund för stadsmissionernas senare opinionsbildning och verksamhetsutveckling – men de ger också ett underlag för att diskutera fattigdomssituationen i Sverige. De kan också bidra till diskussionen kring vilken roll stadsmissionerna (och i förlängningen det civila samhället) spelar i relation till det offentliga.

I relation till den kvantitativa delstudien har genomförts en kvalitativ motsvarighet som ska komplettera det kvantitativa arbetet genom att öka förståelsen kring stadsmissionernas fattigdomsarbete. Processen har legat till grund för en pågående diskussion om hur stadsmissionerna möter, hanterar och resonerar kring fattigdom i Sverige, och resultatet från arbetet är tvådelat; det har både lett till utveckling av det kvantitativa arbetets kriterier och har bidragit till ett rikt diskussionsmaterial om fattigdomsarbetet.

Människors skiftande behov

De behov som människor har, och som gör att de söker sig till stadsmissionerna, låter sig sällan sorteras och avgränsas på något enkelt sätt. Ett exempel: under en intervju med företrädare för stadsmissionen i Västerås framkom hur vissa ungdomar som man kom i kontakt med faktiskt inte kunde äta med kniv och gaffel. Man förklarade att det hade att göra med en matkultur där den unge egentligen aldrig sitter ner och äter, utan ständigt tar någon mat ”i farten”. Upplevd skam kring oförmåga när det gäller bordsskick gör, menade man, att många unga känner sig obekväma på och drar sig undan sociala arenor i samhället som är förknippade med mat och måltider, och därmed i många stycken en inkluderande samhällsgemenskap.

En sådan oförmåga att äta med bestick är inte fattigdom i den mening som talas om här, men skulle däremot kunna betecknas som en slags kulturell fattigdom, som med tiden kan bidra till att den enskilde marginaliseras. I just detta fall kunde stadsmissionen i Västerås genom sina aktiviteter för ungdomarna bidra till en bättre matkultur och till det kulturella kapitalet – och därmed ytterst kanske till att förhindra framtida fattigdom. I en

bredare mening kan stadsmissionernas arbete ha betydelse för den enskilde när det gäller att ta sig ur fattigdom eller att förhindra framtida fattigdom.

Det förefaller också vara svårt att låta människor själva skatta sin fattigdom. I flera intervjuer lyfts fram hur människor trots mycket knappa resurser undviker att tala om sig själva som fattiga. Möjligen säger detta något om hur skambelagt det faktiskt är i Sverige att vara fattig. Möjligen finns det något djupt mänskligt i att med ambitionen om att upprätthålla hopp och värdighet inte beskriva sin situation som så definitiv. Ett förefaller i alla fall stå klart utifrån de intervjuades berättelser: det finns fler som lever i fattigdomens gränsland än som är beredda att uttala det själva.

Att identifiera fattigdom

Arbetet med att skildra hur stadsmissionerna själva betraktade och definierade fattigdom skedde i flera steg. I ett första steg gjordes överläggningar med projektets referensgrupp kring i vilka olika målgrupper för stadsmissionernas verksamheter som kunde tänkas att åtminstone delvis rikta sig till fattiga. Redan detta visade sig vara en utmaning, eftersom de utifrån samtalet verkade finnas en ovana i stadsmissionerna att tala om olika grupper som fattiga. Vanligare var att man definierade grupper utifrån verksamheter eller behov. Det fanns dock redan inledningsvis i projektets referensgrupp ett starkt intresse för att förstå fenomenet fattigdom och den egna verksamheten i relation till sådan – ett intresse som vi senare fick intryck av också var mer utbrett i de studerade organisationerna.

I ett andra steg besökte vi Sveriges samtliga stadsmissioner, och de verksamheter som diskuterats. Vi förde ett stort antal samtal med personal i dessa verksamheter kring vilka fattiga man ansåg sig möta. Hur dessa besök gick till diskuteras mer ingående i nedanstående, men de gav oss en möjlighet både att ta del av personalens syn på vilka grupper som var särskilt utsatta, men också att få en bild av i vilka miljöer och under vilka förutsättningar dessa grupper möttes.

I samband med besöken vid stadsmissionerna var vi noga med att återkommande påminna oss själva och våra värdar vid de olika stadsmissionerna om att våra besök inte handlade om att studera social verksamhet i vid mening, utan mer avgränsat om de grupper av personer i fattigdomens närhet som kom i kontakt med stadsmissionerna. Av naturliga skäl ville värdarna ge oss som besökare en sammanhållen bild av den verksamhet som bedrevs, och därför blev denna påminnelse viktig; det vi presenterades för var intressant i många avseenden som inte går att hantera inom ramen för föreliggande arbete. Samtidigt var de bilder som gavs viktiga för att förstå att fattigdom inte är något lätt avgränsat fenomen, vilket redan diskuterats.

I ett tredje steg diskuterades tentativa kategorier, sprungna framför allt i verksamhetsbesöken, av ett större antal representanter vid stadsmissionerna vid tre olika tillfällen. I dessa samtal blev det tydligt hur olika stadsmissioner delvis mötte olika grupper; vid tidpunkten för samtalen var till exempel gruppen EU-migranter mer aktuell för stadsmissionerna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Det aktualiserades också i samtalen att de utsatta grupperna ofta var överlappande, och att de därför var svåra att renodla. Hur betraktas till exempel en tonåring till föräldrar som lever på långvarigt ekonomiskt bistånd, och som har dålig eller ingen kontakt med dem?

Skönjbara grupper

Under arbetet framträdde trots allt en handfull grupper av personer som hade kontakt med stadsmisionerna, som föreföll vara särskilt utsatta och som var möjliga att avgränsa åtminstone hjälpligt. Det finns alltid anledning att påminna sig om vanskligheten i att gruppera människor (även om det finns mycket som förenar människor så finns också mycket som skiljer dem åt) men samtidigt konstatera att sådant grupperande i många fall är ett av de trubbiga instrument som forskningen har att använda sig av i syfte att identifiera mer generella företeelser. De grupper vi kunde urskilja var personer med långvarigt ekonomiskt bistånd, EU-migranter, barn, papperslösa och ”de som hamnar emellan” (en kategori för personer som hamnar emellan olika socialförsäkringsinsatser eller som av olika skäl inte nås av dem).

Personer med långvarigt ekonomiskt bistånd

Vid alla besök vi gjorde tog intervjupersonerna mer eller mindre utförligt upp de problematiska situationer som uppstod när personer under längre perioder levde på ekonomiskt bistånd. Detta är inget nytt problem. Socialstyrelsen (www.socialstyrelsen.se) använder ”långvarigt ekonomiskt bistånd” som en indikator i sitt uppföljningsarbete, och definierar det då som att en person haft bistånd 10-12 månader under året. I indikatorbeskrivningen står att läsa:

Ekonomiskt bistånd är en del av samhällets skyddsnät som träder in när individen inte längre kan försörja sig. Ett långvarigt behov av ekonomiskt bistånd kan dock innebära att utanförskap och att förankringen på arbetsmarknaden försämras. Detta kan i sin tur innebära att individens hälsa försämras, vilket gör indikatorn viktig för kommuner att följa över tid. (www.socialstyrelsen.se)

Socialstyrelsen (2014 [öppna jämförelser]) visar hur ungefär en tredjedel av alla som får ekonomiskt bistånd är långvariga biståndstagare i enlighet med ovanstående definition, och att den andelen har ökat de senaste åren. I föreliggande studie definieras inte långvarigt ekonomiskt bistånd, utan utgångspunkt tas i de intervjuades berättelser. De berättar att personer som uppbär ekonomiskt bistånd under längre tid ofta hamnar i eller i närheten av fattigdom, eftersom deras ekonomiska situation ”slits ned” med tiden; biståndet från det offentliga är enligt de intervjuade tänkt att vara ett stöd för personer under kortare perioder. För en ensamstående person i Stockholm innebär biståndet en disponibel inkomst om knappt 8 700 kronor i månaden, att jämföra med knappt 10 000 kronor för en låginkomsttagare (se figur 2). Att under längre tid leva med så pass begränsade resurser innebär att den enskilde kommer efter med omkostnader som vanligen ses som något mer långsiktiga, och dessutom inte kan skapa någon buffert för oförutsedda utgifter. De intervjuade förklarade att många personer som lever med långvarigt bistånd på olika sätt skuldsätter sig för att kunna hantera vissa typer av omkostnader – till exempel tandvård – vilket med tiden leder till en alltmer hopplös ekonomisk situation.

Tabell 2 Disponibel inkomst (se bilaga 1)

Hushållstyp	Disponibel inkomst (SCB/bilaga 1)	Median disponibel inkomst (SCB)
Ensamstående		14 442
Ekonomiskt bistånd	8 674	
Låg inkomst	9 961	
Ensamstående med barn		23 117
Ekonomiskt bistånd	12 322	
Låg inkomst	14 784	
Samboende		33 684
Ekonomiskt bistånd	12 620	
Låg inkomst	19 921	
Samboende med barn		35 559
Ekonomiskt bistånd	16 357	
Låg inkomst	20 971	

Flera av de intervjuade berättade också om att en del personer som lever på långvarigt bistånd efter hand utvecklar något som sammanfattande skulle kunna betecknas som alternativa ekonomier; de har å ena sidan sin officiella ekonomi som ligger till grund för biståndet, å andra sidan en ekonomi vid sidan av den som kan innehålla både inkomster (t ex från svartjobb eller försäljningar) och utgifter (t ex ockerhyror eller skulder som de inte kan redovisa). Sådana alternativa ekonomier beskrivs som mycket omväxlande, inte minst för ungdomar som ena veckan kan ha fått tillgång till stora summor pengar som de snabbt gör av med på konsumtionsvaror, för att nästa vecka vara hårt skuldsatta. Det talas också om alternativa ekonomier som har att göra med att den enskilde använde stora delar av sitt bistånd till att frivilligt eller ofrivilligt försörja andra i sin omgivning, till exempel familjemedlemmar som bor i andra länder än Sverige, eller som vistades i Sverige utan tillstånd.

De som kallas EU-migranter

Under tiden för föreliggande arbete har problematiken kring utsatta så kallade EU-migranter gått från att vara ett relativt marginellt fenomen, till att vara en central fråga i svensk politik, såväl på lokal som på nationell nivå. En liten indikation på det är att en sökning kring ”eu-migrant” i Svenska Dagbladets arkiv ger 66 träffar för 2014, men bara 9 för 2013 och 2 för 2012. Andra stora svenska dagstidningar uppvisar liknande mönster. I fallet med den här studien kan det illustreras av att fenomenet inte kom upp till diskussion när studien planerades, men att det sedan vid våra besök vid stadsmissionerna har blivit tydligt hur flera de verksamheterna på ett tydligt sätt kommit att beröras av den nya situationen. Sammantaget är våra intryck från besöken att stadsmissionerna reagerat

tidigare och snabbare än det offentliga på de nya behoven, men att man fortfarande arbetar med att anpassa sig till den nya situationen.

I skrivande stund förefaller det finnas på samma gång en oklarhet och en självklarhet kring vad en "EU-migrant" är. Det finns en samstämmighet kring att det rör personer som nyttjar den fria rörligheten mellan EU:s medlemsstater för att söka sig från en stat med lägre ekonomisk standard till en med högre. Samtidigt är en sådan beskrivning knappast tillräcklig som definition; i de flesta fall termen används syftas på personer som dessutom befinner sig i en utsatt situation i det nya landet, och de missuppfattningar som handlar om att EU-migranter skulle vara synonymt med romer. Talet om migranter antyder dessutom att personer från andra länder flyttar hit för att bosätta sig mer permanent, medan den grupp som i första hand åsyftas är betydligt mer rörlig.

Den nya och föränderliga situationen gör det vanskligt att mer detaljerat försöka ge en bild av "dagsläget" kring dessa EU-migranter. Vid intervjutillfällena berättade flera respondenter hur den nya gruppen närmast med nödvändighet kom att konkurrera om resurser med de utsatta grupper som man vanligtvis arbetade med. Återkommande betonades att gruppen var påfallande skötsam – man avfärdade till exempel bestämt talet som förekommer om att EU-migranterna organiserade sig i "ligor" – men tillstod att det i flera fall förekommit spänningar mellan till exempel svenska missbrukare och EU-migranter kring vem som skulle få ta del av stadsmissionernas resurser. Man berättade också att många av EU-migranterna levde under så utsatta förhållanden att verksamheternas egna mer långsiktiga överväganden kring insatser, och dess kommunikation med det offentliga kring dessa frågor, ibland fick stå tillbaka för mer akuta åtgärder.

Barn

Barn var en ytterligare grupp som diskuterades under de flesta besöken hos stadsmissionerna, även om det beskrivna arbetet med barn ofta tedde sig mindre akutorienterat. Det framkom tydligt att barn sågs som en särskilt utsatt grupp, också när det gäller i relation till fattigdom. En anledning kring detta kan vara att barns grundläggande rättigheter uppmärksammas särskilt internationellt genom barnkonventionen, och en annan kan vara den mediala uppmärksamhet som barnfattigdom fått i Sverige bland annat till följd av Salonens [referens] texter på området. I intervjuerna antyds också att barn faktiskt är en grupp som är särskilt svår att hantera i relation till fattigdom. Barn förfogar till skillnad från vuxna inte själva över sina resurser: även om samhället riktar ekonomiska resurser mot barn, så kanaliseras de genom någon, ofta ekonomiskt utsatt, vuxen. I många fall innebär arbetet med barn tydligt riktade resurser till det enskilda barnet, såsom leksaker eller kläder, eller stöd till barn och förälder genom till exempel sociala aktiviteter.

Papperslösa

En mer diffus grupp som kom på tal under besöken vid flera av stadsmissionerna var de så kallade papperslösa, det vill säga personer som befinner sig i Sverige utan tillstånd. Att gruppen under intervjuerna framstod som diffus har troligen att göra både med att informanterna var försiktiga när de talade om sina insatser riktade till personer som riskerar

att utvisas, men också för att gruppen i sig framstår som ganska heterogen. Det framkom i några samtal att det är bland de papperslösa som de riktigt fattiga finns, och en informant underströk att många av dessa personer fullständigt saknar ekonomiska medel. Det fördes också på tal hur denna grupp inte finns med i mycket av den statistik som beskriver samhällets utsatta grupper. Stockholms stadsmission uppger på sin webbplats att antalet papperslösa i Sverige uppskattas till ca 35 000 personer, och hänvisar samtidigt till Röda korsets motsvarighet, där det står att läsa:

Det finns olika skäl till att människor lever papperslöst i Sverige och det finns olika vägar som leder till papperslöshet. En del har fått avslag på sin asylansökan, andra har haft ett giltigt visum men där giltighetstiden gått ut. Ytterligare andra kan ha smugglats in över Sveriges gränser. Det kan också vara barn som fötts i Sverige, men av papperslösa föräldrar. Många är väldigt rädda för att återvända till hemland. (<http://www.redcross.se/papperslosa>)

Nyligen kom *lag (2013:407) om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd* som till viss del förändrar de papperslösas situation. Lagen ger papperslösa rätt till hälso- och sjukvård och tandvård som inte kan anstå, mödrahälsovård, preventivmedelsrådgivning, samt vård i samband med abort. Papperslösa barn har rätt till subventionerad fullständig hälso- och sjukvård, samt till tandvård på samma sätt som andra barn. Under 2013 ändrades också Skollagen (2010:800) så att barn som vistas i Sverige som papperslösa ska ha i huvudsak samma rätt till utbildning som andra barn.

De som faller emellan

Förutom ovan nämnda grupper nämndes några andra, till exempel äldre med liten pension och ungdomar som ännu inte hunnit etablera sig i arbetslivet. Dessutom fanns en grupp som vi valde att benämna ”de som faller emellan stolarna”. I den mycket yviga gruppen samlade vi de personer som på ett eller annat sätt blivit utan inkomst, till exempel genom att ha hamnat emellan olika inkomstkällor eller socialförsäkringsinsatser. Att vissa personer hamnar i denna välfärdens restkategori är rimligen oundvikligt, men personer i denna grupp kan i många fall tänkas stå helt utan ekonomiska resurser, och det vore inte möjligt att diskutera fattigdom i välfärden utan att lyfta fram den.

Ett resultat av arbetet var att vi bestämde oss för att särskilt fokusera grupperna 1) personer med långvarigt bistånd, 2) EU-migranter, 3) papperslösa, och 4) ”personer som faller emellan” i vårt arbete att identifiera grupper av fattiga. Valet av att inte fokusera barn grundades dels på att denna grupp redan var under studium av Rädda barnen, samt att gruppen i någon mening är en indirekt grupp; i de flesta fall drabbas barnen av de vuxnas fattigdom.

Perspektiv på de valda grupperna

Det finns anledning att kort belysa dessa fyra grupper ur några olika perspektiv. Mest grundläggande är att vi i föreliggande arbete betraktar dem ur ett fattigdomsperspektiv, och att det därmed är individernas avsaknad av materiella resurser som står i centrum.

I många fall finns säkert också andra dimensioner av utsatthet när det gäller dessa grupper – stressen kring en oförutsägbar tillvaro, svårigheterna i att leva i samhällets utkant i ett främmande land eller bristen på socialt sammanhang och tillhörighet – men sådant får i huvudsak stå tillbaka i just detta fall.

Ett annat perspektiv handlar om varaktigheten i avsaknaden av materiella resurser. Under arbetets gång, i de diskussioner som fördes, har vi haft anledning att reflektera kring de fall då en person tillfälligt hamnar i fattigdom, och de fall då en person finns i och formas i en materiellt resurssvag omgivning. En sådan tanke är inte ny; det finns i forskning kring fattigdom diskussioner kring fattigdomscirklar, fattigdomsfällor och fattigdomskulturer (se t ex Ruby 2009, Barrett och Carter 2013). Gemensamt för dessa är tanken om att personer som hamnar i fattigdom riskerar att stanna i fattigdom, ibland så att fattigdomen ”ärvs” mellan generationer. Även om det också reses kritik mot den här typen av tankar – som ju till exempel påverkar diskussionen kring med vilka insatser man ska möta fattigdom – så kan det finnas anledning att stanna upp och fråga sig hur de personer som befolkar ovanstående grupper hamnat i fattigdom. I vilken utsträckning är fattigdom den enda miljö dessa personer känner till, och i vilken utsträckning står de tillfälligt utan materiella resurser?

Det tredje perspektivet som finns anledning att kort lyfta fram är hur det omgivande samhället ser på personer från de olika grupperna. I skrivande stund har vi inte tillgång till någon forskning eller motsvarande sammanställningar som ger svar på den frågan, men ett inte alltför osannolikt antagande är att många människors tankar om fattigdom utmanats av EU-migranternas ofta ganska närvaro. Det kan antas att svenskar idag tvingas ta ställning i frågor som rör tiggeri på ett annat sätt än för fem eller tio år sedan. På samma sätt kan antas att personer med långvarigt ekonomiskt bistånd, som under lång tid diskuterats i politiken, redan är etablerade i det allmänna medvetandet och att de papperslösa – vars tillvaro närmast per definition är osynlig – ännu inte fångat gemene mans uppmärksamhet. Hur dessa olika grupper betraktas – också i förhållande till varandra – kan ha betydelse för samtalet kring utsatthet. I denna studie visas till exempel hur Stadsmissionen i Göteborg tvingas att prioritera mellan ”gamla” grupper av behövande (t ex missbrukare) och den nya gruppen av EU-migranter. Det omgivande samhällets syn på olika grupper av behövande kan tänkas både påverka och påverkas av sådana prioriteringar.

Behovsgrupper och insatser

Ett nästa steg blev att ställa de insatser kring fattigdom som stadsmissionerna sade sig göra i relation till de behovsgrupper som diskuterats i ovanstående. I samråd med stadsmissionerna utvecklades genom det en matris (BI-matrisen, figur 3) med de identifierade grupperna på en axel och insatserna på den andra. BI-matrisen illustrerar dels i sig själv vilka grupper och insatser som identifierats i projektet, och är därmed en slags grafisk sammanställning av några av studiens resultat, men blev också ett datainsamlingsverktyg för det fortsatta arbetet. I matrisen var det möjligt för stadsmissionerna att markera när

en särskild insats gjordes för en person ur en viss målgrupp, vilket kom att leda till information inte bara om vilka insatser som gavs och vilka grupper som fick stöd, utan också vilka olika typer av stöd som riktades till de olika grupperna.

Tabell 3. BI-matris

	EU-migranter	Papperslösa	Långvarigt ekonomiskt bistånd	De som faller emellan
Mat eller subvention av mat				
Ekonomiskt stöd				
Materiellt stöd				
Myndighetskontakter till följd av fattigdom				
Inkluderande verksamhet				

De insatser från stadsmissionernas sida som uppmärksammas i matrisen identifierades dels genom våra besök vid de olika stadsmissionerna, dels genom upprepade träffar med ledande representanter för dessa stadsmissioner. De fem olika insattstyper som vi till slut valt att hantera är ganska generellt beskrivna, men vi har ingen avsikt att täcka in alla stadsmissionernas verksamheter och insatser genom dem. Vi har fokuserat insatser som har en direkt koppling till fattigdom, vilket påverkat valen av dem. Vi valde att vidare arbeta med följande fem insattstyper:

- Mat eller subvention av mat – variabeln utgår ifrån frågan ”Hur många gånger subventioneras måltider eller delas mat/matkuponger ut?” I det fall kuponger räknades så skulle dessa vara låsta till mat och inte ge möjlighet till andra inköp. Subventionerade måltider räknades in, men inte måltider i verksamheter då deltagarna betalar fullt pris för maten.
- Ekonomiskt stöd – variabeln tar sin utgångspunkt i frågan ”Hur många gånger söks ekonomiskt stöd?” och uppmärksammar när ekonomiskt stöd söks från eller med hjälp av stadsmissionerna.
- Materiellt stöd – i det här fallet utgår variabeln från frågan ”Hur många gånger söks materiellt stöd?” och uppmärksammar ansökan och utdelning av till exempel kläder, hygienartiklar eller julklappar.
- Myndighetskontakter till följd av fattigdom – variabeln tar sin utgångspunkt i att stadsmissionerna i många fall hjälper behövande att få stöd genom att stödja dem i kontakten med myndigheter och i frågan ”Hur många gånger möjliggörs/assisteras en myndighetskontakt till följd av en individs fattigdom?”
- Inkluderande verksamhet – den sista av de fem variablerna har en lite annan karaktär än de övriga, genom att den inte är inriktad mot materiellt eller ekonomiskt stöd som sätt att möta fattigdom. I stället är utgångspunkten att inkluderande verksamhet stärker personer i utsatthet att på ett bättre sätt ta sig an sin

livssituation. I detta fall används frågan ”Hur många besök görs i inkluderande verksamheter?”

Vad räknas till vad?

Efter att mätningarna genomfördes har arbetet följts upp med samtal för att kontrollera att hur insamlingen har fungerat, som ett led i metodutvecklingen. Under dessa samtal har det inte oväntat visat sig vara svårt för enskilda medarbetare att definiera till vilken kategori av fattigdom en individ befinner sig i. Flera stadsmissioner uppger att de olika definitionerna av de fattiga grupperna har varit uppe för diskussion, eftersom det har varit svårt att följa de idealtypiska definitionerna. Som exempel anges att kategorin ”De som faller emellan” kan tolkas på fler sätt eller som allomfattande för samtliga utsatta. Stadsmissionerna ser sig själva som aktörer som bland annat verkar i de revor som finns inom det sociala skyddsnätet och som genom sitt arbete kan lotsa personer tillbaka in i samhället. Utifrån detta perspektiv kan alla som återfinns i stadsmissionens målgrupp förstås som individer som ”fallit emellan”, oavsett om det rör sig om fattigdom, missbruk eller sjukdom.

I kontrast till den vida kategorin ”De som faller emellan” finns de mer tydliga grupperna EU-migranter, papperslösa och långvarigt behov av ekonomiskt bistånd, där kriterierna för tillhörighet är tydligare, om än inte alldeles klara.

Det har således funnits reflektioner kring indelningen av behovsgrupper och hur man definierar fattigdom. Var placerar man en person som inte kvalificerar sig för bistånd men ändå har så låg inkomst att denne inte kan försörja sig? Hur skiljs en EU-migrant utan möjlighet till identifikation och en papperslös? Till följd av tolkningsutrymmet samt personlig kännedom individens om situation är det möjligt att olika personer skulle föra samma besökare under olika kategorier. En idealtypisk kategorisering gör det svårt att hantera verklighetens nyanser – det blir i slutändan en fråga om bedömning. Bedömningen utgår från den enskilde medarbetarens förståelse av och förhållande till den som söker hjälp. Samtidigt utgör kategoriseringen ett viktigt verktyg för att det ska bli möjligt att följa utmärkande tendenser eller mönster bland besökarna. Därför blir det viktigt att betrakta de olika kategoriernas definitioner som en del av process, som kontinuerligt behöver utvärderas för att vara användbara.

Problem av de slag som beskrivs ovan har varit särskilt utmärkande för de mätningar som genomförts inom så kallade öppna dagverksamheter. Stadsmissionernas öppna dagverksamhet är ofta kravlösa och inkluderande platser, med en rad funktioner för deltagarna. En dagverksamhet kan omfatta allt från matservering och hygienutrymmen till samtalsstöd, och kan vara en viktig mötesplats utsatta människor. Flödet av besökare kan variera över dag och säsong. Den rörliga besöksfrekvensen och arbetets utformning gör att det kan vara svårt för stadsmissionernas medarbetare att få överblick över vilka individer som rör sig i verksamheten. På samma sätt blir det vid större utdelningar av mat och material, eller öppna inkluderande aktiviteter som mässor svårt att avgöra om de medverkande

faktiskt tillhör någon av de utsatta grupperna. Stadsmissionernas ambition att vara öppna och tillgängliga för sin målgrupp medför att man som regel undviker att fråga om saker som kan upplevas som personliga eller obekväma för besökaren.

En återkommande diskussion har också förts kring hur man ska avgränsa vad som kan räknas som en hjälpinsats inom ett specifikt område. För vissa medarbetare har svårigheten kring sådana avgränsningar inneburit att de enbart har räknat de tillfällen när någon aktivt har efterfrågat en viss insats, medan andra har räknat in varje hjälpinsats de har utfört, oavsett om det ingått i rutiner eller om det varit efterfrågat. Insatsernas utformning gör också att det är enklare att räkna in vissa insatser, som exempelvis andel utdelade portioner mat, medan andra är mer diffusa. Till de senare kan de inkluderande verksamheterna räknas. Här är förvisso vissa delar tydligt avgränsade, såsom studieresor och språkutbildningar, men för de mest utsatta är kanske förekomsten av det samhällsrum som den öppna verksamheten utgör, och till vilket de utsatta har tillträde, minst lika viktigt.

Diskussionen som förs kring hjälpinsatserna tydliggör att det finns viss diskrepans kring hur man ser på fattigdomsarbetet, såväl inom som mellan stadsmissionerna. Samtidigt som skillnader framträder så bidrar diskussionerna till reflektion kring den egna verksamheten. Arbetet som riktas mot de mest utsatta faller inte alltid självklart inom de olika insatsområdena och för att genomföra mätningarna måste personalen reflektera över sina metoder och dessas roll i relation till insatserna.

Olikheterna i arbetet med datainsamlingen, liksom de olika stadsmissionernas utformning försvårar jämförelser mellan dem. Men resultatet målar ändå ut vissa övergripande förhållanden inom stadsmissionernas fattigdomsarbete. Den matris som har arbetats fram ger möjligheter att följa såväl sådana skillnader som likheter.

De empiriska resultat som erhållits kan även jämföras med stadsmissionernas egen statistik, som redovisas i deras årliga verksamhetsberättelser. På så vis kan materialet användas som en del i den process som utvecklingen av ett nationellt mätverktyg innebär. För stadsmissionernas eget arbete kring fattigdom ska heller inte underskattas de diskussioner kring utsatthet som föreliggande avgränsningar emellanåt tvingar fram.

Stadsmissionerna och de fattiga – en genomgång

I nedanstående redovisar vi utfallen från arbetet med BI-matrisen för respektive stadsmission. Det finns anledning att än en gång understryka att avsikten med föreliggande rapport inte är att utförligt beskriva stadsmissionernas omfattande arbete, utan att lägga fokus på den del av arbetet som omfattar de fyra identifierade grupperna för att bättre förstå stadsmissionernas arbete med avseende på fattigdom. Varje stadsmissions verksamhet som varit central i studien presenteras i nedanstående kort, för att beskriva kontexten – det sammanhang inom vilka insatserna ges. Utöver det speglar det redovisade materialet de samtal om fattigdom som genomförts på respektive stadsmission.

Resultatet från BI-matrisens mätperioder redovisas i relation till stadsmissionernas årsredovisningar, med en ambition att i någon utsträckning visa hur föreliggande studies resultat stämmer överens med stadsmissionernas egen statistik. Data som hämtats från stadsmissionernas årsredovisningar representerar, liksom den mer kvalitativa presentationen, det urval av den totala verksamheten som vi valt att fokusera.

Stockholm stadsmission

Stockholm stadsmission grundades 1856 och är idag landets största stadsmission. Den bedriver verksamhet för barn, unga och vuxna som lever i social utsatthet, bostadslöshet, missbruk och psykisk ohälsa. Under den finns också skolverksamhet och sociala företag. Stockholms stadsmissions medarbetare beskriver att organisationen utgår ifrån en tydligt uttalad värdegrund för samtliga verksamheters arbete, mål och strategier inom organisationen. Arbetet ska kännetecknas av hopp och tro på varje människas höga och lika värde, hennes inneboende kraft och förmåga att finna ett rikt liv. Det främsta redskapet i arbetet är det personliga mötet, där relationer byggs mellan människor i ömsesidig respekt för varandras egenart och integritet.

Den sociala verksamheten består av ett tjugotal självständiga enheter som driver verksamhet för barn & unga, familjer, vuxna och äldre i utsatthet. Medverkan i verksamheterna kan innebära allt från ett besök på natthärbärke och ansökan om ekonomiskt bistånd till deltagande i terapeutiska samtal, ombudsmannaskap och kreativa aktiviteter.

Inom ramen för detta projekt har sex verksamheter från Stockholms stadsmission medverkat: Crossroads, Stadsmissionens Center, Klaragården, Äldrecenter, Källan Fisksättra och Unga Station. Möjligheten att skriftligen ansöka om ekonomiskt hjälp har även ingått i de mätningar som gjorts.

Klaragården och Stadsmissionens Center

Klaragården och Stadsmissionens Center är båda delar av Stockholm stadsmissions öppna dagverksamhet. Klaragården erbjuder kvinnor i akut bostadslöshet en dagverksamhet, ombudsverksamhet och gruppverksamhet. På dagverksamheten kan man få sina basbehov tillgodosedda, genom mat, vila och kläder. Aktivt arbete sker med att erbjuda deltagarna ett eget ombud för att få kunna förändra sin livssituation. Ombudsverksamheten stödjer deltagarna i förändringsarbetet, t ex i kontakter med myndigheter, samtal och nätverksstärkande insatser. Gruppverksamheten erbjuder kvinnor som är eller har varit i akut bostadslöshet ”jagstärkande sysselsättning”.

Liksom Klaragården har Stadsmissionen Center en dagverksamhet och en ombudsverksamhet. Den öppna dagverksamhet som vänder sig till personer som befinner sig i akut bostadslöshet, ofta i kombination med aktivt missbruk, en psykisk och/eller fysisk ohälsa. Center erbjuder mat, dusch och vila samt möjlighet till samtal och gemenskap. Detta som led i ett relationsskapande och motiverande arbete med deltagarna. Ombudsverksamheten arbetar tillsammans med den individuella deltagaren utifrån dennes egna förutsättningar; det finns möjlighet för den enskilde att få ett eget ombud och att tillsammans formulera och följa upp mål, utifrån vad man inom stadsmissionen kallar ett ”rättighetsperspektiv”. Personal på Stadsmissionens Center menar att deras arbete handlar om att bygga broar mellan deltagarna och den eventuella instans som de söker stöd vid. Många av besökarna har dåliga erfarenheter av myndighetskontakter och kan även ligga i konflikt med de handläggare som är tänkta att hjälpa dem. Genom att vara till stöd i förberedelser och följa med på möten kan personalen bidra till deltagarnas egenmakt; att hjälpa dem att själva söka de verktyg de behöver för att tillgodose vardagens behov.

Personalen beskriver det som att man arbetar med – inte för – deltagarna. Enligt dem betraktas ombudsmannskapet oftast som något positivt bland de myndigheter som de möter, men det finns även en upplevelse av att ombuden i viss mån orsakar frustration, eftersom de emellanåt uppmärksammar brister i handläggningsarbetet. Samtidigt finns det på Stadsmissionen en stor förståelse för den stora mängden ärenden exempelvis en socialsekreterare måste hantera, och att trycket tycks ha ökat.

Crossroads

Crossroads är en råd- och stödverksamhet för utländska arbetslösa och bostadslösa EU migranter och tredjelandsmedborgare i Stockholm. En tydlig målsättning sägs vara att EU-migranter i Stockholm inte ska lida av fattigdom, att erbjuda basbehovsstöd och att verka för att EU migranterna ska få möjlighet till försörjning.

Crossroad består av en öppen verksamhet med vissa möjligheter att tillfredsställa basbehov och en verksamhetsdel med stöd och rådgivning samt kurser och aktivitetsgrupper. Genom den öppna verksamheten vill man skapa och etablera en kontakt med målgruppen för att kunna motivera till en egen kontakt med en EU vägledare eller en volontär

som kan ge information, rådgivning och ökade kunskaper om det Svenska samhället. Crossroads har också som ambition att stärka den enskildes sociala nätverk och dennes egenmakt.

Unga station

Unga Station har under ett och samma tak samlat ett antal öppna och stödjande verksamheter för barn, ungdomar, föräldrar och deras nätverk. Deltagarna kan ta del av de öppna verksamheterna och aktiviteterna, och vid behov kan de få stöd genom stödsamtal, ombudsmannaskap eller nätverksarbete. Stadsmissionens målsättning är att möjliggöra förtroendefulla relationer i en trygg och utvecklande miljö, och att alltid arbeta tillsammans med och på uppdrag av barnet/den unga och dess familj/nätverk. All medverkan är kostnadsfri och frivillig. Verksamheten innefattar bland annat:

- Öppen verksamhet för tonårstjejer - Öppet för tjejer mellan 13 och 20 år som av någon anledning har det svårt i livet. Denna verksamhet är en plats där ork och självförtroende ska få en chans att växa och deltagarna är välkomna oavsett dagsform.
- Öppna torsdagskvällar - Öppen kväll för föräldrar, barn och unga mellan 0-20 år. Man lagar mat och äter tillsammans, pysslar, leker och umgås. Det finns även möjlighet att få hjälp med läxor.
- Öppen förskola - Samvaro, sångstund och aktiviteter för unga föräldrar mellan 14 och 23 år och deras barn 0-5 år.
- Förlossningsförberedande utbildning för unga föräldrar - En förlossningsförberedande föräldrautbildning för blivande föräldrar där en eller båda av de blivande föräldrarna är under 23 år. Efter förlossningen har deltagarna möjlighet att medverka i en föräldrautbildning med fokus på hur det är att vara förälder.
- Utflykter och koloniverksamhet - En lördag i månaden arrangerar man en utflykt för barn och föräldrar. Dessutom har Unga Station en återkommande koloniverksamhet för familjer, barn och ungdomar under skollov.
- Samtalsmottagning - På samtalsmottagningen arbetar man med förändringsarbete på uppdrag av barnet, ungdomen eller familjen. Arbetet sker utifrån ett systemteoretiskt perspektiv och kan innehålla ombudsmannaskap, nätverksarbete, rådgivning, stödsamtal och barnsamtal.
- Hälsa- och berättargrupper - Unga Stations hälso- och berättargrupper finns för barn, föräldrar och ungdomar. Grupperna träffas cirka tolv gånger. Man pratar och arbetar med teman som hälsa, den egna livsberättelsen, känslor och framtiden.
- Ekonomisk rådgivning och stöd - Familjer med barn upp till 18 år och "unga vuxna", som är under 23 år med ett eget boende, kan få ekonomisk rådgivning och stöd. Unga Station kan även bistå med budgetrådgivning, samtal och med att vara ett stöd i kontakter med ansvariga myndigheter.

Personalen på Unga Station menar att trycket och efterfrågan på deras verksamheter har ökat. Särskilt tycks andelen papperslösa familjer öka, liksom efterfrågan på ekonomiskt stöd. Deltagarna i Unga Stations verksamhet befinner sig ofta utanför välfärdssystemet, och uppges få otillräcklig hjälp av det offentliga. De intervjuade beskriver en känsla av att passagera som en person som söker stöd ska slussas igenom har blivit smalare, vilket gjort att fler söker sig till civila aktörer som har mindre resurser men större rörelseutrymme.

Källan Fisksätra

Källans råd- och stödcenter är ett samarbete mellan Stockholms stadsmission, Svenska Kyrkan/Nacka församling, Muslimernas förening i Nacka och Stockholms katolska stift. Verksamheten vill erbjuda råd och stöd, individuellt eller i grupp, för människor som bor och vistas i Fisksätra. Man vill erbjuda en vägledning i att orientera sig i det svenska samhället, både socialt, existentiellt, kulturellt och religiöst och en gemenskap för att motverka utanförskap och bryta isolering.

Under samtalet med personal från Stadsmissionen beskrivs Källans besökare som personer som står utanför samhället, dels på grund av att de inte vet vilka rättigheter de har men också för att de bär på en stor misstro mot myndigheter. Det kan röra sig om personer som har flytt från förtryckande regimer eller krig och därför bär på både trauman och långa erfarenheter av dåliga kontakter med offentliga institutioner. Rädslan kan också bottna i olika idéer baserade på hörsägen, idéer om att socialtjänsten kommer att ta ens barn ifrån en eller att polisen kommer arrestera utan grunder.

Besökarnas ovilja att ta kontakt med offentliga verksamheter, såväl som det offentligas oförmåga att nå ut till dem, bidrar till utanförskap. Det berättas hur många nyanlända har blivit lämnade av det offentliga efter det att en bostad har säkrats åt dem; de får ingen vidare hjälp med att integreras och orienteras i samhället. Utanförskapet går också ut över deras barn, som inte får den hjälp de behöver. Källan försöker därför arbeta nära myndigheter, skolor och deltagare och, liksom Stadsmissionen Center, bygga broar och luckra upp kulturella och strukturella barriärer.

Källans deltagare lever ofta i svåra ekonomiska och sociala situationer, inte sällan till följd av att de fastnar mellan olika regelverk eller är i beroendeställning till individer som utnyttjar dem; vissa har arbetstillstånd, men har inte fått betalt eller mycket mindre betalt av sin arbetsplats än vad de blivit lovade. Vissa hyr lägenheter i andra hand, ibland med oskäligt höga hyror och måste hitta ytterligare jobb för att ha råd med mat och hyra, samtidigt som de inte kan lämna den anställning de fått på grund av sitt upphållstillstånd. Av samma skäl kan de inte heller polisanmäla arbetsgivaren.

Äldrecenter

Äldrecenter är en verksamhet som under terminerna erbjuder äldre och förtid pensionerade att delta i sociala aktiviteter som till exempel sittgymnastik, matlagningskurs för män, datakurs och anhöriggrupp. Ambitionen är att ge äldre, oavsett ekonomi, möjlighet att bryta ensamhet och isolering. Enligt stadsmissionen kan äldrecenters volontärer finnas som ett stöd och ett ombud om samhället brister i sitt ansvar och man kan även genomföra hembesök. Verksamhetsledaren på Äldrecenter har möjlighet att ge fondmedel till de vars pension inte räcker.

Ansökningar om ekonomisk hjälp

Stadsmissionen i Stockholm berättar dessutom att det finns möjlighet för den enskilde att söka ekonomiskt stöd från fonder som de förvaltar. Om denne inte är bosatt i Stockholm kan man skicka in en skriftlig ansökan om ekonomisk hjälp, medan de som är bostatta i Stockholms län också kan ansöka om ekonomiskt bidrag för tandvård, annan vård eller konvalescentvård.

Verksamheten i siffror

Inom den sociala verksamheten med inriktning mot barn och unga registrerades enligt Stockholm stadsmissions årsberättelse 22 528 besökare under 2013. Den sociala verksamheten som riktar sig mot vuxna hade 44 322 besökare. Dessa siffror speglar antalet individer som passerar genom verksamheten och varje individ kan ha ta del av en mängd olika hjälpinsatser och delar av verksamheten. På enheten Stockholm stadsmission Center, räknar man med ett genomsnitt på 119/besökare per dag. Dessutom finns det verksamhet som arbetar uppsökande, såsom nattjouren som arbetar med råd, stöd och lotsning och under 2013 genomförde 3170 uppdrag, med ett genomsnitt på 10 uppdrag per natt (Stockholm Stadsmission 2013).

I våra egna mätningar under november och december 2014 registrerades sammanlagt nästan 25 000 insatser hos de av Stockholm Stadsmissions enheter där man främst möter våra fyra diskuterade målgrupper (i materialet finns information från Källan, Klaragården, Stadsmissionens Center, Unga station, Crossroads, Bostället Stödboende, Bostället ABK+ABM, Fritidsgårdarna, Äldreverksamheten, och Skriftlig bidragsansökning). Då har ändå inte vissa verksamheter redovisat för alla veckor under mätperioden (Tabell 1). Det framgår med viss tydlighet att den vanligaste insatsen rör mat och subventioner till mat (60 %), medan den vanligaste målgruppen är personer med långvarigt ekonomiskt bistånd (53 %). Det är dock värt att uppmärksamma hur den relativt nya gruppen EU-migranter står som mottagare av 30 procent av insatserna. Sammantaget är insatserna på Stockholm Stadsmission är spridda på ett liknande sätt som i övriga landet.

Tabell 4 Insatser vid Stockholm stadsmission. Antal/andel.

Insatser		
Subvention av mat, mat eller kuponger till mat	15022	60
Ekonomiskt stöd	401	2
Materiellt stöd	5221	21
Myndighetskontakter på grund av fattigdom	1882	8
Inkluderande verksamhet	2386	10

Tabell 5 Mottagare vid Stockholm stadsmission. Antal/andel.

Mottagare		
EU-Migranter	7394	30
Papperslösa	699	3
Långvarigt ekonomiskt bistånd	13285	53
”De som faller emellan”	3534	14

Tabell 6 Fördelning av insatser som mottagits av respektive kategori. EU-migranter (EM), Papperslösa (PL) Långvarigt behov av ekonomiskt bistånd (LEB), De som faller mellan stolarna (DFE). Antal/andel.

	EM		PL		LEB		DFE	
Subv. av mat	6564	89	205	29	6531	49	1722	49
Ekonomiskt stöd	31	0	25	4	235	2	110	3
Materiellt stöd	229	3	170	24	4547	34	275	8
Myndighetskontakter	102	1	67	10	1689	13	24	1
Inkluderande verksamhet	468	6	232	33	283	2	1403	40
Totalt	7394	100	699	100	13285	100	3534	100

Reflexionerna kring fattigdom

När representanter från Stockholms stadsmission samtalar med oss om fattigdom och utsatthet rör sig samtalet kring strukturella problem. Deltagarna i stadsmissionens verksamheter beskrivs återkommande som individer som fastnat i fallgropar, ramlat ur eller aldrig beviljats inträde i välfärdsystemet. I samtalet resonerar man kring fattigdomen som ett resultat av flera olika faktorer, som i stor utsträckning kan variera på individnivå, men där sammantaget ”systemen” placerar människor i en situation där de har svårt att få kontroll över den egna ekonomin. Som exempel nämns hur unga personer är skuldbelagda redan när de fyller 18 för att deras föräldrar blivit tvungna att ta lån i deras namn eller hur bristande kunskap om stödsystemen gör att man inte får tillgång till hjälp som

man är berättigad till. Fattigdomen föder även också komplikationer där man skuldsätter sig både ekonomiskt och socialt för att klara vardagen.

Det talas också om hur psykisk ohälsa kan relateras till fattigdom, om vad som är orsaken och vad som är uttrycket. Att se psykisk ohälsa som en faktor som leder till fattigdom upplevs av medarbetarna som förenklat, eftersom fattigdomen och utsattheten i sig leder till stor stress och en svårighet att planera längre än för en dag åt gången. Tillvaron nöter på individen och det kan alltså lika gärna vara så att den psykiska ohälsan är ett resultat av fattigdomen.

Fattigdomen får även sociala konsekvenser i det att det är kostsamt att delta i samhällslivet. Det kostar att ordna barnkalas, att gå på bio eller gå och fika. Att medel till sådant saknas kan leda till att individens sociala nätverke succesivt minskar, eller aldrig får möjlighet att utvecklas.

Utöver de tydliga ekonomiska aspekterna beskrivs utanförskap; något som är en effekt av en individs bristande tillgång till samhällsfunktioner och social gemenskap. Här lyfts gömda papperslösa och EU-migranter fram som särskilt utsatta, och med väldigt små möjligheter att påverka sin situation. Men här finns också personer som hamnat mellan två eller flera stödinstanser och som därmed inte får hjälp av någon av dessa. Ett exempel på detta är unga personer som inte klarar av sina studier och därför inte får fortsatt studie-stöd, samtidigt som de inte kan få tillgång till aktivitetsstöd, vilket innebär att de kanske är hänvisade till föräldrar som inte kan försörja dem.

I samtalet lyfts fram hur Stockholm stadsmissions arbete kretsar kring att bygga upp individens egenmakt, samt att hela tiden erbjuda ett bemötande som ser och välkomnar deltagarna. Förhoppningen är att man därigenom kan bidra till att människorna kan få tillgång till samhällsystemen som de av ett eller annat skäl befinner sig utanför.

Kalmar stadsmission

Kalmar stadsmission är en ideell förening som startade sin verksamhet 1998. Medlemmar i föreningen är sex församlingar samt Svenska kyrkan i Kalmar. Kalmar stadsmission hör till landets mindre, med en verksamhet fördelad på fem enheter: Öppen dagverksamhet (Lotsen) inkluderande sysselsättningsverksamheter (Handtaget, Ateljén och Garderoben) samt en second hand-butik, där det även sker arbetsorientering. Eftersom andra sysselsättningsverksamheter i Kalmar riktar sig till personer som står utanför arbetsmarknaden snarare än till de mest utsatta, menar personalen vid stadsmissionen att det finns en viktig plats för en oberoende aktör när det gäller den senare gruppen.

Stadsmissionen har ett samarbete med lokala offentliga aktörer såsom arbetsförmedling och kommunen, men prioriterar att ha icke-upphandlad verksamhet inom sysselsättningsområdet. På så vis menar man att det är det möjligt att hålla stadsmissionen mer behovsanpassad.

Stadsmissionens motto menar man vara ”kom, oavsett behovet, så ser vi vad vi kan göra” och verksamheten ska göra livet rikare för deltagarna. Personalen menar att stadsmissionen kan ge ett sammanhang som det offentliga inte kan erbjuda, och ser som en del av sitt uppdrag att belysa den situation som finns för beslutsfattare och den allmänna opinionen.

Ateljén

Ateljén riktar sig till kvinnor som står utanför arbetsmarknaden. I verksamheten finns tio fasta platser med symaskiner som används för att sy bland annat tygkassar av skänkta textilier. Även trasiga kläder som skänkts till second hand-butiken lagas i ateljén innan det säljs. Föreståndaren för verksamheten ser sig själv som ”kreativ handledare och möjliggörare av deltagarnas idéer”, och berättar att deltagarna oftast lider av någon grad av psykisk ohälsa och har långa sjukskrivningar bakom sig; det är inte ovanligt att kvinnorna i verksamheten har varit borta från arbetsmarknaden i 1-3 år när de kommer till Ateljén. I Ateljén finns många som inte har råd att till exempel åka buss in till centrum för att träffa vänner eller ta en fika. De så viktiga sociala sammanhangen som är naturliga för många uteblir till följd av den ekonomiska situation som deltagarna befinner sig i.

Ateljén är en könsseparerad ”fristad” för kvinnor. Det finns kvinnor som bär på dåliga erfarenheter när det gäller män, men arrangemanget sägs även ha stor betydelse för kvinnor från andra länder där deras kultur/religion hindrar dem i vissa avseende när det finns män i närheten; här kan de till exempel ta av sig sin huvudbonad och prata fritt.

Lotsen

Verksamheten Lotsen ligger i centrala Kalmar, och ska vara ett drogfritt alternativ kring samvaro och aktiviteter. Det är en lågtröskelverksamhet, vilket innebär att deltagare är välkomna även i påverkat tillstånd, men får inte inta droger på plats. I verksamhetens lokaler erbjuds frukost och lunch till självkostnadspris, stödjande samtal, ombudsmannaskap och utflykter.

Föreståndaren vid Kalmar stadsmission beskriver att de flesta besökarna är missbrukande män och att personalen får jobba mycket med att sätta gränser för att inte hamna i olika former av ”medberoende”. Men det kommer också ensamma individer som lider av psykisk ohälsa.

Den egentliga kärnverksamheten vid Lotsen är samtalen, menar föreståndaren. Maten och utflykterna är sätt att nå deltagarna och skapa förtroende som i slutänden kan leda till ett förändringsarbete genom stödjande samtal. Lotsen arrangerar som en följd av sådana samtal ombudsmannaskap; deltagarna kan genom det få hjälp av personalen i kontakterna med myndigheter.

Verksamheten i siffror

Enligt organisationens verksamhetsberättelse 2013 hade Lotsen 11 282 besök där 5172 luncher serverats och därmed kan ses som en möjlig jämförelsepunkt i förhållande till den uppmätta andelen insatser mot mat. Under 2013 anordnades även inkluderande aktiviteter genom Lotsen; i årsredovisningen redovisar man 19 utflykter för sammanlagt 331 personer. Utanför den öppna dagverksamheten, dit den största mängden av de mest utsatta söker sig, fanns det i Ateljéns verksamhet 32 stycken deltagare under året respektive 17 deltagare i Garderoben (Kalmar stadsmission 2013).

Tabell 7 Insatser vid Kalmar stadsmission. Antal/andel.

Insats		
Subv. av mat, mat eller kuponger till mat	1056	73
Ekonomiskt stöd	48	3
Materiellt stöd	65	4
Myndighetskontakter på grund av fattigdom	69	5
Inkluderande verksamhet	214	15

Tabell 8 Mottagare vid Kalmar stadsmission. Antal/andel.

Mottagare		
EU-Migranter	34	2
Papperslösa	58	4
Långvarigt ekonomiskt bistånd	1332	92
”De som faller emellan”	28	2

Tabell 9 Fördelningen av insatser som mottagits av respektive kategori. Eu-migranter (EM), Papperslösa (PL), Långvarigt behov av ekonomiskt bistånd (LEB), De som faller emellan (DFE). Antal/andel.

	EM		PL		LEB		DFE	
Subvention av mat/mat	19	56	28	48	996	75	13	46
Ekonomiskt stöd	0	0	0	0	46	3	2	7
Materiellt stöd	0	0	5	9	55	4	5	18
Myndighets-kontakter	0	0	0	0	66	5	3	11
Inkluderande verksamhet	15	44	25	43	169	13	5	18
Totalt	34	100	58	100	1332	100	28	100

Inom ramen för det kvantitativa arbetet i denna studie har Kalmar stadsmission utfört mätningar på den öppna verksamheten, secondhandverksamheten, Ateljén och de möten/samtal som genomförts med stadsmissionens diakon. Mätperioden omfattar två veckor i augusti 2014 och hela januari 2015.

Precis som var fallet i Stockholm är den största gruppen av utsatta vid Kalmars stadsmission de med långvarigt behov av ekonomiskt bistånd, och den vanligaste insatsen rör hjälp med mat. Inom stadsmissionen i Kalmar har personalen haft diskussioner om hur ”långvarigt behov av ekonomiskt bistånd” ska definieras, vilket kan ha haft betydelse för mätresultatet.

Kalmar stadsmission har i förhållande till de övriga stadsmissionerna en låg andel EU-migranter. Det kan troligen förstås utifrån att Kalmar inte på samma sätt som Stockholm, Göteborg och Malmö är en stad som inresande först kommer till (och sedan stannar i) (se också Socialstyrelsen 2013).

Reflexioner kring fattigdom

Kalmar stadsmission möter idag människor som inte har mat för dagen och personer som inte har eller har haft bostad på många år. Representanter för stadsmissionen upplever att fattigdomen är mer påtaglig i samhället än för några år sedan. Sammantaget framträder en bild där det personliga mötet och gemenskapen ses som viktiga för den

enskilde besökaren. Det kan ställas i relation stadsmissionens mål att verka för att vara ett inledande steg i ett förändringsarbete där målet är att den utsatte ska succesivt ska ta sig ur sin situation.

Personalen vid stadsmissionen talar om att det finns strukturella problem som bidrar till det ökade utanförskapet; en utgångspunkt som ensidigt fokuserar fungerande familjehushåll, med två vuxna inkomsttagare som tillsammans klarar boende och levnadskostnader för familjen leder fel. De grupper som inte passar in i strukturen blir mer utsatta. Som exempel lyfter de fram ensamstående med barn, men även långtidssjukskrivna, arbetslösa och äldre som har lägsta nivån på sjukersättning och pension. Samtliga har svårt att klara vardagen och har sällan någon buffert för extra utgifter som ett sjuk- och tandvårdsbesök, kostnader för läkemedel och barnens födelsedagar. I vissa fall löser den enskilde det tillfälligt med dyra "sms-lån" och motsvarande, men svårigheterna att betala tillbaka sådana lån försvårar istället situationen ytterligare.

När stadsmissionens medarbetare ombads att beskriva fattigdom framkom flera mer eller mindre tydliga definitioner. Några menade att gränsen går när man är tvungen att söka bidrag hos socialtjänsten för att klara sig, andra att en person är fattig om man inte klarar en oförutsedd utgift på 200 kronor, och ytterligare andra lyfte särskilt fram EU-migranterna. Diskussionen om vem som är fattig tyder sammantaget på att det både finns en tydlig monetär aspekt, men också att fattigdom är något som sammankopplas med en strukturell utsatthet.

De intervjuade vid stadsmissionen pekar på vikten av att hantera de bakomliggande problemen till en persons utsatthet; om en individ har hamnat i en svår situation som följd av psykisk eller fysisk ohälsa är det ursprungliga problemet, ohälsan, som måste hanteras först. I relation till i första hand den psykiska ohälsan finns ensamhet och isolering, som också har anknytning till fattigdom; ekonomiskt utsatta personer har helt enkelt inte råd att delta i det kulturella och sociala livet. Här arbetar stadsmissionen med att skapa gemenskap och meningsfyllda aktiviteter inom olika områden (exempelvis utflykter och sommarläger för ensamstående föräldrar och barn) för att de utsatta ska känna sig delaktiga i samhället.

Uppsala stadsmission

Uppsala stadsmission bildades som en ideell förening år 2012 och frikopplades därmed från Diakonistiftelsen Samariterhemmet som verksamheten legat under sedan 2006. Mikaelsgården var den första helt nya verksamheten inom stadsmissionen som efter några år följdes av Hantverksslussen, som är en enhet med arbetsmarknadsinriktning.

Stadsmissionen i Uppsala har flera inriktningar: öppna mötesplatser, socialt företagande och arbetsmarknadsinriktningar samt verksamheter för utsatta kvinnor och deras barn. Det individuella stödet och fokus på den enskildes behov sägs vara en röd tråd genom verksamhetens idé och praktik. Stadsmissionen verkar därför för att varje del av verksamheten se den enskilda människans behov av en professionell vägledare – en person som kan stötta besökaren med dennes särskilda behov, oavsett om det rör sig om myndighetskontakter eller socialt stöd.

Gränden

Gränden är en av de öppna verksamheter som under 2012 flyttades från Samariterhemmet till stadsmissionen. Den riktar sig till människor som är lediga under vardagarna och är en del av den öppna verksamheten, med målet att deltagarna en meningsfull tillvaro. Gränden ska vara en lugn och drogfri miljö, där det ska finnas utrymme för existentiella frågor. Besökarna ska erbjudas ett socialt sammanhang, men också arbetsträning, antingen i köket och/eller i den servering som finns. Det finns också en stor mängd olika stöd och utvecklingsgrupper (t ex skrivgrupp, musikgrupp, mindfulnessgrupp, samtalsgrupp). De som medverkar i arbetsträningen kan vara hjälpledare eller ledare i någon av grupperna och på så vis vävs verksamheten samman. Besökare är äldre, arbetslösa, förtidspensionärer och sjukskrivna; kanske inte i först hand individer som befinner sig i fattigdom, utan snarare i utanförskap och social utsatthet.

Ambitionen är att upprätthålla en frisk och uppbygglig miljö, där besökarna som mår bra ska inspirera andra. Föreståndaren för stadsmissionen berättar att många av deltagarna på Gränden lever i själslig fattigdom, ensamhet och utanförskap. De befinner sig i utsatta livssituationer med psykiska eller fysiska funktionshinder; ensamhet och social torftighet är de stora problemen, vilka Gränden försöker motverka genom att erbjuda varma och välkomnade möten.

Kvinnobyrå

Kvinnobyrå riktar sig till våldsutsatta kvinnor med tunna nätverk som lever i en ekonomiskt utsatt situation. Liksom på Gränden är arbetet uppdelat i undergrupper. När vi

gjorde vår intervju fanns det till exempel en vänta barn-grupp för ensamstående mammor samt en babyrytmik- och sånggrupp. Kvinnobyran arrangerar också ett kvällscafé för ensamstående, då volontärer tar hand om barnen medan mammorna ges en chans att samtala och knyta kontakter. I verksamheten finns vidare en kuratorsmottagning där kvinnor kan få stödjande samtal.

Enligt stadsmissionens medarbetare är de våldsutsatta kvinnornas situation ofta mycket svår, och relationen till socialtjänsten blir viktig. Många kvinnor befinner sig i krävande vårdnadstvister och det är inte heller ovanligt att de har skulder hos kronofogden. I dessa kontakter erbjuder Kvinnobyran ett ombudsmannaskap, där de hjälper kvinnor i mötet med myndigheterna.

Mikaelsgården

Mikaelsgården är en lågröskelverksamhet för personer över 20 år. Besökarna får komma dit påverkade, men inte använda droger eller alkohol på plats. Verksamheten söker möta människors basbehov genom att erbjuda mat, kläder, toalett, dusch och möjligheten att tvätta kläder. Det finns även dagbäddar för vila. En tid innan Crossroads (se nedan) öppnade i Uppsala var nästan hälften av besökarna på Mikaelsgården EU-migranter, berättar våra informanter. Under den tiden kom även barn kom till verksamheten, vilket tvingade fram en viss omorganisering.

En av de anställda berättar hur värdighållandet av en människas liv är en viktig funktion för Mikaelsgården. De flesta som kommer till dit lever i ett utanförskap kopplat till missbruk och/eller bostadslöshet. Utanförskapet framstår som den minsta gemensamma nämnaren bland besökarna. Vid tidpunkten för samtalet om Mikaelgårdens verksamhet berättades att finns en konkurrenssituation mellan EU- migranter och så kallade svenskar kring den gemensamma platsen. Det understryker hur de öppna dagverksamheterna är resurser som faktisk fysiska platser, och antyder hur stadsmissionen tidigt märker av och förhåller sig till större förändringar i kompositionen av samhällets utsatta.

Crossroads

Under hösten 2014 öppnade Crossroads även i Uppsala. Verksamheten riktar sig till EU-migranter som lever i en utsatt situation och behöver stöd. EU-migranternas närvaro och behov beskrivs som väldigt varierande, med 20-100 deltagare/dag. Arbetet syftar till att motverka socialt utanförskap, stärka individerna och fungera som en länk till berörda myndigheter. Det gör man bland annat genom att hjälpa individer att hitta vägar till försörjning, till exempel utbildning och olika typer av arbetsinsatser.

Verksamheten i siffror

I Uppsala stadsmissions årsredovisning 2013 framgår att Mikaelsgården hade 26950 besökare och Gränden motsvarande 5622. Mikaelsgården har tidigare haft en större mängd EU-migranter i sin verksamhet. Under år 2014, fram till och med november månad, tog Mikaelsgården emot upp emot 150 deltagare varje dag. Bland dessa har mellan 30-70 bostadslösa EU-migranter besökt verksamheten. I och med att Crossroad startade i november 2014 har Mikaelsgården återgått till den ursprungliga målgruppen med ca 70 deltagare/dag (Uppsala Stadsmission 2013).

Tabell 10 Insatser vid Uppsala stadsmission. Antal/andel.

Insats		
Subv. av mat, mat eller kuponger till mat	3961	46
Ekonomiskt stöd	376	4
Materiellt stöd	2523	30
Myndighetskontakter på grund av fattigdom	312	4
Inkluderande verksamhet	1340	16

Tabell 11 Mottagare vid Uppsala stadsmission. Antal/andel.

Mottagare		
EU-Migranter	3359	39
Papperslösa	168	2
Långvarigt ekonomiskt bistånd	4606	54
"De som faller emellan"	379	4

Tabell 12 Fördelningen av insatser som mottagits av respektive kategori. Eu-migranter (EM), Papperslösa (PL), Långvarigt behov av ekonomiskt bistånd (LEB), De som faller emellan (DFE). Antal/andel

	EM		PL		LEB		DFE	
Subvention av mat/mat	1848	55	69	41	1856	40	188	50
Ekonomiskt stöd	0	0	4	2	346	8	26	7
Materiellt stöd	1050	31	63	38	1287	28	123	32
Myndighetskontakter	11	0	32	19	233	5	36	9
Inkluderande verksamhet	450	13	0	0	884	19	6	2
Totalt	3359	100	168	100	4606	100	379	100

Också i Uppsala kretsar alltså de flesta insatser kring mat, och de två största behovsgrupperna är personer med långvarigt ekonomiskt bistånd följt av EU-migranter.

Reflexioner kring fattigdom

Även om resultaten kring insatser och grupper påminner om vad som redovisats kring andra stadsmissioner i ovanstående, så framstår verksamheten i Uppsala som annorlunda. Den intervjuade personalen berättar att utsatta i Uppsala tidigare inte har varit lika närvarande i det offentliga rummet. De beskriver hur uttryck för fattigdom har varit extra stigmatiserande i Uppsala, eftersom det är en akademisk stad. Ett uttryck för sådan stigmatisering som lyfts fram är hur många utsatta i Uppsala uppger att de inte vågar sälja tidningen Situation Stockholm, eftersom detta är samma sak som att medge att man är bostadslös och fattig. Däremot har, menar man, fattiga haft förhållandvis lätt att komma över materiella resurser som är symboliskt viktiga för att person inte ska uppfattas som fattig, som till exempel mobiltelefoner.

De intervjuade berättar om hur människor ovana att se fattigdom och utsatthet i det offentliga ledde till att många i Uppsala reagerade kraftigt när det gäller den ökade mängden EU-migranter – även om reaktionerna var av skilda slag – men under 2014 har också attityderna gentemot utsatthet förändrats. Situation Stockholm säljs i en ökande omfattning, och en förklaring tror man kan vara att EU-migranterna har öppnat upp den offentliga gatumiljön så den som säljer tidningen inte står längst ner i en hierarki av utsatthet. Resonemanget antyder att det finns grader av utsatthet som har betydelse, och att fattiga grupper positioneras i förhållande till det omgivande samhället i allmänhet och till andra grupper av utsatta i synnerhet.

De fattiga som stadsmissionen i Uppsala möter är en heterogen grupp av ensamstående mödrar, flyktingar, missbrukare och personer med olika typer av hälsoproblem. Samtidigt som besökarna har väldigt olika bakgrund, menar en medarbetare att det huvudsakliga skälet till deras problem bottnar i en oförmåga att hantera sin vardag. Oförmågan kan vara kopplad till sjukdom, skador eller medfödda funktionsnedsättningar. För vissa handlar det om att man har drabbats av tragedier som man aldrig har återhämtats sig ifrån, och därmed hamnat i ett utanförskap.

Under samtalet med personalen diskuteras även det som ibland benämns som ”inlärdd fattigdom”; när fattigdomen har för den enskilde blivit en självklar del av vardagen, och den utsatte ifrågasätter inte sin situation. De som tillhör de utsatta grupperna vet inte vilket stöd de har rätt till, och den intervjuade personalen berättar hur socialtjänsten ibland ger ett annat svar om en anställd vid stadsmissionen ringer än om en brukare ringer. Därför, menar man, behövs personliga ombud som kan fungera som en brygga fram till förändring. Personalen resonerar kring hur de tror att behoven av sådana ombud kommer att öka till följa av en tilltagande svårighet att navigera i de offentliga stödsystemen. En individ som inte har förmågan att hitta rätt hjälp på grund av hälsofaktorer, läs- och skrivsvårigheter eller liknade problematik riskerar att hamna i ett utanförskap som på sikt förstärks.

Det diskuteras också kring skapandet av Crossroads när Mikalesgården som exempel på stadsmissionens förmåga att snabbt orientera sig till nya behov. En sådan förmåga har sannolikt att göra med att man befinner sig nära sina målgrupper, och är villiga att agera när behoven förändras. Men möjligen innebär sådan flexibilitet också en svårighet att skapa kontinuitet i en organisation vars målgrupp tenderar att skifta över relativt korta tidsperioder.

Göteborgs stadsmission

Göteborgs kyrkliga stadsmission är en stor organisation som omfattar både sociala verksamheter och företag. Stadsmissionen startades 1952 och är idag uppdelad i en gåvofinansierade och en upphandlad verksamhetsdel. De upphandlade verksamheterna omfattar äldreomsorg, vårdavdelningar för missbruk, boenden och daglig verksamhet för funktionshindrade, samt arbetsträning.

Gatljuset

Gatljuset är Göteborgs stadsmissions öppna verksamhet som riktar sig till personer som lever i bostadslöshet. Verksamheten håller öppet dygnet runt, alla dagar i veckan, och har två huvudsakliga delar. Den ena utgörs av ett härbärke som erbjuder tio bäddar och den andra av en personligt ombud-verksamhet med fokus på bostadslöshet.

Härbärgets erbjuder vilplatser, tvättmaskiner, toaletter, duschrum och tillgång till skänkta kläder. Personliga ombud ska arbeta tillsammans med den enskilde för att tillvarata dennes behov och önskemål. Sådant arbete kan bestå i att ordna en bostad, ett arbete eller en cykel. Det ligger bland annat i ombudets uppdrag att främja samverkan mellan individen och andra aktörer i samhället och öka individens hopp och tilltro till samhällssystemen.

Den ursprungliga målgruppen är enligt medarbetare på Gatljuset människor i bostadslöshet med psykisk ohälsa och/eller missbruksproblem, men på senare år har gruppen utökats och omfattar nu också personer som hamnat i bostadslöshet efter att ha blivit vräkta. Personalen reflekterar över hur denna målgrupp, som ofta ligger i konflikt med socialtjänsten eller hyresvärdar är ”ständigt utstraffad”. Nyligen har situationen kring Gatljuset påverkats av den nytillkomna gruppen EU-migranter; när vi besöker verksamheten så är efterfrågan på sängplatser långt större än utbudet, och det finns en tydlig konkurrens mellan ”gamla” och ”nya” grupper av behövande. Den konkurrensen, berättar personalen, kan till och med leda till handgemäng mellan behövande.

Crossroads

Bland annat som en följd av den problematiska situationen på Gatljuset invigdes Crossroads i Göteborg 2012. Det är en verksamhet som liksom ovanstående motsvarigheter riktar sig specifikt till EU-migranter och tredjelandsmedborgare med permanent uppehållstillstånd i ett annat EU-land. Målet är att förhindra social och ekonomisk utestängning av EU-migranter som befinner sig i Göteborg. I verksamhetens uppgifter ingår bland annat att täcka vissa basala behov genom exempelvis servera frukost, förmedla rekvisitioner till Stadsmissionens butiker samt betala mediciner för de personer som inte har egna medel.

Crossroads har etablerade kontakter med Arbetsförmedlingen och hjälper till vid jobsökande. De bistår även vid möten med till exempel skatteverket, sjukvården och socialjouren. Eftersom utanförskapet bland EU-migranterna och tredjelandsmedborgarna påverkas av kulturella och språkliga barriärer arbetar Crossroads med att erbjuda besökarna undervisning i svenska. Personalen är ofta kunnig i flera språk, vilket underlättar kommunikationen kring vilka rättigheter, skyldigheter och möjligheter man som EU-migrant har.

Johanneskyrkan

Johanneskyrkan är en så kallad gatukyrka enligt en lång tradition. Det betyder enligt den intervjuade personalen att det inte är en församlingskyrka utan en kyrka för dem som inte självklart hade reserverade platser i kyrkan – de fattiga.

I S:t Johanneskyrkans lokaler bedriver Göteborgs stadsmission ett öppet socialt arbete genom att vara en mötesplats med café, självhjälsgrupper, gudstjänstliv och diakonal verksamhet. Där finns vidare teaterverksamhet, konstprojekt, möjlighet till rådgivning och diakonala samtal samt möjlighet till kontakt med en jurist. När vi besöker verksamheten är det slående hur alla dessa aktiviteter, inklusive förmedlande av stora mängder bröd från lokala bagare, faktiskt utförs i ett kyrkorum.

Kyrkan har cirka 200 besökare och serverar cirka 70 portioner mat varje dag. Dessutom delas en stor mängd bröd ut, skänkt från lokala bagerier. Under jul och nyår firade 15000 personer högtidsdagarna i S:t Johannes, och på onsdagskvällarnas Johannesmessa samt fredagarnas gemenskapskväll samlades cirka 7 500 besökare under det senaste året. Detta visar, menar personalen, på att behovet av gemenskap är stort.

Rådgivningsbyrån

På Rådgivningsbyrån arbetar socionomer med ekonomisk rådgivning, ekonomiskt stöd, stödsamtal och stöd i kontakt med myndigheter. Hjälpen kan också bestå av stöd till sommarläger och julhjälp genom ekonomiskt stöd eller julklappar. Det ekonomiska stödet består oftast i enstaka utbetalningar, exempelvis till enstaka hyror för att förhindra vräkning. Varje vecka söker ett tjugotal papperslösa familjer hjälp, berättar de intervjuade på Rådgivningsbyrån, som ser sig ha väldigt begränsade möjligheter att hjälpa. Papperslösa kan få 300 kr i presentkort och 5-resorskort med Västtrafik per månad under sex månaders tid. Verksamheten stöder också EU-migranter med kläder och medicin vid behov, men inte med pengar. Personer med långvarigt ekonomiskt bistånd, framför allt kvinnor, kan ges stöd i form av sommaraktiviteter och julhjälp.

Verksamheten i siffror

I Göteborgs stadsmissions årsredovisning av den sociala verksamheten (2013) framgår att Crossroads räknade 484 personer som genomförde 4658 besök. Gatljuset hade i genomsnitt 50 besökare per dag, medan 4 692 kontakter på Rådgivningsbyrån handlade om ekonomi. I de öppna verksamheterna delades det ut 38 000 måltider under året. (Göteborg stadsmission 2013).

Vi har inom ramen för denna studie valt att göra mätningar här studerat Gatljuset, Crossroads, och Rådgivningsbyrån. De genomförda mätningarna på Gatljuset har gjorts under dagtid. Som nämnts ovan har stadsmissionen en stor öppen social verksamhet i S:t Johanneskyrkan, men på grund av den stora rörlighet i verksamhetens utrymmen och svårigheterna i att få överblick över besökarna har vi valt att inte genomföra några mätningar på S:t Johanneskyrkan.

Tabell 13 Insatser vid Göteborg stadsmission. Antal/andel.

Insatser		
Subv. av mat, mat eller kuponger till mat	1993	66
Ekonomiskt stöd	206	7
Materiellt stöd	475	16
Myndighetskontakter på grund av fattigdom	222	7
Inkluderande verksamhet	115	4

Tabell 14 Mottagare vid Göteborg stadsmission. Antal/andel.

Mottagare		
EU-Migranter	1704	57
Papperslösa	112	4
Långvarigt ekonomiskt bistånd	1186	39
"De som faller emellan"	9	0

Tabell 15 Fördelningen av insatser som mottagits av respektive kategori. Eu-migranter (EM), Papperslösa (PL), Långvarigt behov av ekonomiskt bistånd (LEB), De som faller emellan (DFE). Antal/andel.

	EM		PL		LEB		DFE	
Subv. av mat	1550	91	45	40	395	33	3	33
Ekonomiskt stöd	0	0	31	28	172	15	3	33
Materiellt stöd	4	0	36	32	434	37	1	11
Myndighetskontakter	40	2	0	0	180	15	2	22
Inkluderande verksamhet	110	6	0	0	5	0	0	0
Totalt	1704	100	112	100	1186	100	9	100

Det kvantitativa resultatet från vår studie stämmer väl överens med de uttalade verksamhetsmålen på de enheter där man har utfört mätningarna; de tre studerade verksamheterna möter olika målgrupper och ger stöd anpassat för dessa grupper. EU-migranter nås därmed inte generellt av något ekonomiskt stöd, men är istället överrepresenterade när det gäller stöd till mat, en hjälp som ges via Crossroads. Liksom i mätningarna från Uppsala är gruppen med långvarigt behov av ekonomiskt bistånd den som har störst spridning mellan de olika hjälpinsatserna. Den gruppen är troligen förhållandevis väl informerad om vilka stöd som finns att tillgå, eller har åtminstone kontakter med stödinstitanser som kan lotsa dem vidare.

Reflexioner kring fattigdom

Under samtalet med Göteborgs stadsmission diskuteras fattigdom som ett relativt begrepp där den ekonomiska tryggheten bara utgör en viss del av fattigdomens problem. Det lyfts fram hur personer som lider av psykisk ohälsa, har barn eller anhöriga som är sjuka eller andra svårigheter, blir extra utsatta eftersom det stöd som finns i samhället, till exempel ekonomiskt bistånd, inte alltid tar hänsyn till de individuella behoven. Det talas också om hur gruppen med långvarigt behov av ekonomiskt bistånd kan utgöras både av personer som har det förhållandevis tryggt, även om deras situation är svår, och de som inte har råd till mat för dagen eftersom de bär på ytterligare och högre prioriterade kostnader.

I den öppna verksamheten möter stadsmissionen personer som för tillfället lever i absolut fattigdom – de som alldeles saknar medel – trots att de tidvis kan disponera stora summor pengar. Ett sådant liv hänger ihop med missbruk eller kriminalitet. Personalen talar i sådana fall om en ”dubbel ekonomi”, där den enskilde har en ekonomi som är laglig och offentlig, och en annan som är olaglig och hålls hemlig.

I samtalet nämns även ungdomar som befinner sig utanför eller som inte har kontakt med välfärdssystemen, som inte får något ekonomiskt bistånd och som bor tillfälligt hos vänner. Bland annat här framträder bilder av fattigdom som visar hur ansträngt en persons sociala nätverk blir i en utsatt situation; de flesta människor klarar kortare perioder på ekonomiskt bistånd utan att hamna i ett utanförskap, men med tiden blir det svårare. När den ekonomiska utsattheten blir långvarig blir det svårt för en person att delta i offentliga och sociala aktiviteter. Relationer blir på sikt mer och mer ansträngda, samtidigt som behovet av stöd ökar. Fattigdom är på så vis en nedåtgående spiral, där livet blir svårare att hantera allt eftersom tiden går.

Många av de ungdomar som stadsmissionen möter står utanför arbetsmarknaden och får inte heller några pengar från Centrala studiestödsnämnden. Vissa har tidigare studerat, men har förlorat bidraget på grund av att de på olika sätt misskött sig. Om de fortsätter vara inskrivna i skolan, så får de inte några pengar från socialtjänsten, berättar personalen, och hamnar då ”mellan stolarna”, i synnerhet om denne saknar stöd från sin familj. Detta är ett exempel på vad vi i denna studie valt att kalla ”de som faller emellan”.

Att det finns absolut fattigdom inom Sveriges gränser blir kanske tydligast när det handlar om EU-migranter, som befinner sig i en slags utblottad bostadslöshet. Gruppen kan anses vara extra utsatt eftersom den befinner sig utanför de nationella stödsystemen, även då deras vistelse i landet är legal. Den intervjuade personalen berättar hur stadsmissionens verksamhet är central för EU-migranternas välbefinnande, då man bistår med mat, husrum, medicin och kläder. EU-migranterna får hjälp med den inkluderande verksamheten, men de får inga kontanter.

Göteborg stadsmission bedriver en verksamhet som staten borde bedriva, menar några av de intervjuade, och talet om ”systembrister” är återkommande. En medarbetare uttrycker det på följande sätt:

”Vi hade önskat att vi inte behövde ha ett akutboende för bostadslösa. Vi gör saker som myndigheterna borde göra, men vi behövs för att människor vänder sig till oss som inte kan vända sig till myndigheter”.

Linköping stadsmmission

Den ideella föreningen Linköpings stadsmmission startade sin verksamhet 1972 och är uppdelad i två verksamhetsområden; ett fokuserar stöd och behandling och ett sociala företag. I föreningen ingår flera församlingar. Det sociala verksamhetsområdet kring stöd och behandling, som primärt är de som möter de fattiga, är organiserat på tio olika enheter under var sin enhetschef, var och en med egen personal. Beskrivningarna nedan utgör alltså bara en liten del av den totala verksamheten, men används för att ge en inblick i Linköping stadsmmissions arbete med de utsatta.

Under samtalen med stadsmmissionens personal framkommer att den tudelade verksamheten, en vanlig modell för de svenska stadsmmissionerna, också möter två olika grupper av utsatta. Den sociala verksamheten hanterar främst de som befinner sig i olika former av utanförskap, till följd av missbruk, ohälsa eller våldsamma relationer. De sociala företagen kan betraktas som ett steg in mot samhället, och bidrar till att hjälpa människor som etablerat sig i en något tryggare miljö.

Kontaktcentrum

Kontaktcentrum är en öppen dagverksamhet som möter vuxna män och kvinnor med missbruks- och beroendeproblem och/eller psykisk ohälsa. Målgruppen befinner sig långt från arbetsmarknaden och i samhällets utkant, ofta utan fungerade familjerelationer.

Kontaktcentrum är öppet alla dagar i veckan och serverar mat till självkostnadspris. Besöksgruppen kan möjligen betraktas som homogen, i det att den primärt utgörs av en manlig, nordisk grupp med en bakomliggande missbruksproblematik eller psykisk ohälsa. Även om verksamheten är öppen, tycks det vara svårt för individer som faller utanför detta mönster att få tillgång till verksamheten. Det kan, berättar personalen, åtminstone delvis förklaras med en hårdförd attityd från besöksgruppens sida gentemot personer som inte tillhör gruppen.

Verksamheten handlar framför allt om att hantera utanförskap; personal beskriver ensamheten som den stora fattigdomen hos många av besökarna. Relationen till stadsmmissionen och dess medarbetare är inte sällan det närmaste trygga anhörigkontakter som besökarna har, och det finns också en viss social gemenskap mellan besökarna.

Personalen på Kontaktcentrum försöker att inte ska ställa ”jobbiga” frågor om missbruk eller de problem som besökare bär med sig. Istället vill de skapa en trygg och kravlös atmosfär där besökarna så småningom själva väljer att berätta om och hantera sina problem. I det arbetet spelar praktiska aktiviteter, såsom trädgårdsskötsel, en viktig roll; det blir ett slags ramverk kring vilket konversationer och relationer kan växa fram.

Oasen

Oasen i Linköping är ett behandlingshem för kvinnor med beroendeproblematik. Enheten är även specialiserad på våld utsatthet, men vänder sig också till kvinnor som i samband med sitt missbruk blivit utsatta för psykiskt, fysiskt och/eller sexuellt våld. Det förekommer att klienter har neuropsykiatriska diagnoser såsom PTSD (posttraumatiskt stressyndrom) eller bipolär sjukdom.

Arbetet vid Oasen utförs i enlighet med den individfokuserade människosyn som man säger genomsyra stadsmissionen och goda relationer och möten mellan människor sägs vara av stor betydelse. Mycket av arbetet sker genom grupporienterade övningar och samtal, och personalen berättar att de använder sig av så kallad tolvstegsmetodik.

Boenden

Linköpings stadsmission driver flera enheter för boendelösningar, bland annat ett skyddat vårdboende specifikt för kvinnor, samt stödboenden som vänder sig till både män och kvinnor med problem med missbruk. Verksamheterna bygger på avtal med de kommuner där enheterna är aktiva. Dessa upphandlade verksamheter ses som en tydlig möjlighet, men innebär också svårigheter i och med de regelverk som följer med avtalen.

Second Hand

Linköpings stadsmission driver sociala företag med ambitionen att integrera människor i samhälle och arbetsliv. Sådana sociala företag har en dubbel affärsidé; att utveckla den enskilde och samtidigt producera och sälja varor och tjänster. Ett av stadsmissionens sociala företag är second hand-butiken i stadsdelen Tornby. Arbetet där kretsar kring att få personer som står långt ifrån arbetsmarknaden att komma tillbaka eller in i arbete. I stor utsträckning är målgruppen redan på väg att (åter)integreras in i samhället. Den processen är dock ofta långsam; det är svårt för personer som medverkar i olika åtgärdsprogram att ta det sista steget mot oberoende. En person kan till exempel vara etablerad i välfärdssystemet, ha stadigvarande inkomst och boende, men fortfarande ha svårt att komma vidare till en ordentlig anställning och självständighet. Personalen på second hand-butiken berättar hur många jobb kräver att den sökande har körkort, något som kan vara svårt för en person i åtgärdsprogrammen att skaffa sig.

Verksamheten i siffror

Kontaktcentrum hade under 2013 ca 65 unika besök per dag, fördelat på öppen stödverksamhet och servering samt fördjupat stöd till personer med missbruksproblematik. Boendestödet i Motala tillhandahöll boende och stöd till 27 personer. Där har man även ett akutboende som tillhandahöll sängplatser under 250 nätter (Linköping stadsmission 2013).

Tabell 16 Insatser vid Linköping stadsmission. Antal/andel.

Typ av insats		
Subv. av mat, mat eller kuponger till mat	2836	62
Ekonomiskt stöd	1	0
Materiellt stöd	1368	30
Myndighetskontakter på grund av fattigdom	117	3
Inkluderande verksamhet	256	6

Tabell 17 Mottagare vid Linköping stadsmission. Antal/andel.

Mottagare		
EU-Migranter	3717	81
Papperslösa	0	0
Långvarigt ekonomiskt bistånd	737	17
"De som faller emellan"	124	3

Tabell 18 Fördelningen av insatser som mottagits av respektive kategori. Eu-migranter (EM), Papperslösa (PL), Långvarigt behov av ekonomiskt bistånd (LEB), De som faller emellan (DFE).

	EM		PL		LEB		DFE	
Subv. av mat	2453	66	0	0	311	42	61	49
Ekonomiskt stöd	0	0	0	0	1	0	0	0
Materiellt stöd	1193	32	0	0	166	23	7	6
Myndighetskontakter	57	2	0	0	54	7	5	4
Inkluderande verksamhet	0	0	0	0	205	28	51	41
Totalt	3703	100	0	0	737	100	124	100

Linköpings stadsmissions mätningar omfattar de sociala verksamheterna Crossroads, Stödboende på Valhallagatan/Götgatan, Mariagården, Boendestöd Motala, Stadsmissionens skyddade boende och den öppna verksamheten Kontaktcentrum. Stadsmissionen har dock inte redovisat data för gruppen papperslösa. Enligt samtal som förts med stadsmissionens arbetare har de kännedom om gruppen och vet att den förekommer i staden, men de är inte särskilt frekventa på stadsmissionen. De berättar att de papperslösa istället brukar söka hjälp genom kyrkornas diakonala verksamhet.

Det är anmärkningsvärt hur den största enskilda grupp som Linköping stadsmission redovisar inte som vid många andra stadsmissioner är personer med långvarigt ekonomiskt bistånd, utan EU-migranter. Medan man till exempel i Stockholm uppger att 30 procent av de man räknat tillhör gruppen EU-migranter, så är siffran i Linköping 81

procent. Vi tror dock att denna ganska uppseendeväckande skillnad delvis kan förklaras av att rutinerna för hur man ska räkna och mäta ännu inte är enhetliga.

Reflexioner kring fattigdom

Den fattigdom som Linköping stadsmission möter diskuteras inledningsvis av personalen som relativ. Besökarna på stadsmissionens olika enheter har det materiellt sämre ställt än genomsnittssvensken, men samtidigt är det förhållandvis få som lever i en absolut fattigdom. Förhållandet mellan relativ och absolut fattigdom ses dock som problematiskt – för den som lever med ett missbruk går till exempel en ansevärd del till berusningsmedel, varför de ofta har väldigt ont om pengar, oavsett om de har bistånd eller inte. Mycket handlar om att gruppen saknar möjlighet att förändra sin situation, resonerar man.

Här ser stadsmissionen att de har ett viktigt uppdrag – att erbjuda utsatta människor just möjligheten till förändring. Som ett led i detta arbete använder man sig av olika metoder, beroende på vilken verksamhet och vilken grupp det rör sig om. Ett återkommande begrepp i samtalet är ”acceptans”, och man betonar att de människor som stadsmissionen möter alltid ska känna sig sedda, oavsett vilken bakgrund de har. Bland de mest utsatta individerna, som framför allt finns inom Kontaktcentrums verksamhet, handlar det mycket om att hantera en känsla av att vara misslyckad. Inom de arbetsförberedande instanserna, som till exempel Second hand-verksamheten, handlar arbetet snarare om att bistå och uppmuntra de individer som påbörjat sin förändringsprocess. I den processen finns ofta en särskild svårighet som kopplar till fattigdom berättar personalen; under sin utsatthet har utsatta individer dragit på sig stora skulder. Det kan röra sig om officiella skulder såsom kronofogdeärenden, sådana skulder kan också finnas i en inofficiell ”svart” ekonomi, som till exempel skulder som ådragits genom drogmissbruk. En sådan skuldfälla är svår att ta sig ur, särskilt eftersom de inofficiella skulderna inte ger någon möjlighet till skuldsanering.

Utöver de människor som lever i utanförskap på grund av missbruk och ohälsa möter personalen i Linköping personer som befinner sig utanför samhället av andra skäl. Däribland finns individer som lever med delade familjer, där barn eller andra nära anhöriga lever kvar i hemlandet, till vilka man skickar en stor del av de bidrag som de tilldelats. Som följd av det lever de själva på mycket små medel, ibland utan möjlighet att förse sig själva med mat. Däribland finns också personer som har fastnat i ett utdraget handlägningsärende eller de som inte längre har tillgång till hushållets gemensamma ekonomi, till följd av att de befinner sig i en skilsmässoprocess. I båda fallen kan det innebära att en individ står helt utan försörjning. Däribland finns vidare personer som av någon anledning inte finns med något system, som lever i en kringflackande och otrygg tillvaro. Denna grupp liknas vid vad som i äldre tider kallades luffare, och som överlever genom olika försörjningsstrategier, exempelvis genom att panta burkar, ordna med mat vid välgörenhetsserveringar eller låna pengar. Gruppen sägs vara svår att hjälpa, eftersom de ofta drar sig undan och försvinner ifall de ställs även enklare krav.

Västerås stadsmission

Västerås stadsmission bildades 2008 och dess medarbetare säger sig arbeta med att identifiera sociala utmaningar, söka fungerande lösningar och driva verksamhet som leder till människors upprättelse och delaktighet i samhället. Stadsmissionen har en öppen daglig verksamhet, dit personer kan vända sig för samtal, få tillgång till basalt stöd och besöka en sjukvårdsmottagning för bostadslösa. Den erbjuder också hjälp till individer genom strukturerade samtal, stöd i samband med myndighetskontakter och i att upprätta långsiktiga planer för att ta sig ur utanförskap och personliga svåra situationer. Utifrån dagverksamheten utgår ett kvinnofridsprojekt där personal utifrån projektet särskilt ska möta och stötta bostadslösa och utsatta kvinnor. Västerås stadsmission driver också en ungdomsverksamhet som bland annat erbjuder strukturerade samtal.

Second Hand

Liksom flera andra stadsmissioner bedriver Västerås stadsmission vidare en second hand-verksamhet. Den är en del av den arbetsträning som genomförs inom ramen för verksamhetsområdet som kallas Arbete och sysselsättning, framför riktad till personer långt ifrån arbetsmarknaden. Sådana personer erbjuds handledning, stöd, sysselsättning och en möjlighet att komma tillbaka på arbetsmarknaden. Under våren 2015 engagerades ett fyrtiotal personer i någon form av sysselsättning eller arbetsmarknadsåtgärd. Det är en grupp människor som vanligen är betydligt mer etablerade i samhället än andra grupper som stadsmissionen möter; såsom EU-migranter och bostadslösa. Personalen berättar att även om många inom second hand-verksamheten är ekonomiskt utsatta så är deras fattigdom mer relativ än absolut.

Mötesplats för EU-migranter

I samarbete med Västerås stad erbjuder stadsmissionen en mötesplats för EU-migranter varje vardag. Dit kan besökare komma på förmiddagarna och erbjudas fika, dusch, klädtvätt, klädutlämning, basal sjukvårdskonsultation och rådgivning, samtal med språkkunnig samordnare samt samhällsinformation genom socialtjänsten inklusive tolkservice. Under 2013 noterade personalen att antalet EU-migranter ökat betydligt i dagverksamheten. Kunskapen om gruppens behov och vilka stöd de har rätt till varierade dock både inom och utom stadsmissionen och att det var otydligt hur det offentliga såg på gruppen. Förutom praktiskt stöd bedriver stadsmissionen i Västerås ett opinionsarbete där de försöker lyfta medvetenheten om de problem som EU-migranterna möter. Bland annat har stadsmissionen initierat rundabordsamtal med ansvariga politiker och andra lokala aktörer för att hitta lösningar på gruppens utsatta situation.

Dagverksamhet

Tillsammans med Västerås stad arrangerar stadsmissionen också en dagsverksamhet. Liksom andra stadsmissioners dagverksamheter vänder man sig till personer som är utsatta på grund av bostadslöshet, missbruk, ekonomiska svårigheter, psykisk ohälsa och våld utsatthet. De som besöker dagverksamheten kan köpa frukost, lunch och fika, tvätta sina kläder, hämta ut skänkta kläder, sköta sin hygien och vila. De kan också samtala med personal och andra deltagare. De besökande kan också använda telefon, dator eller hantera post. De kan vidare få mer strukturerade samtal där de tillsammans med personal kan formulera behov av vård, stöd och service. Utifrån sådana samtal kan besökarna till exempel få hjälp att samordna insatser mellan berörda myndigheter, boende, vårdkontakter och anhöriga. I anslutning till dagverksamheten har stadsmissionen, tillsammans med Västerås stad och landstinget i Västmanland upprättat en sjukvårdsmottagning för besökarna som är öppen två dagar i veckan.

Dagverksamheten besöks av såväl av yngre som äldre, och drygt en fjärdedel av de besökande är kvinnor. Under 2013 noterades att den öppna dagverksamheten hade fått en betydligt ökad andel EU-migranter bland besökarna, en andel som dock minskade betydligt i och med öppnandet av en särskild verksamhet för EU-migranter i samarbete med Västerås stad.

Verksamheten i siffror

Under 2013 hade den öppna dagverksamheten på Sturegatan i genomsnitt 60 besökare per dag med 230 unika besök under en månad. Dessutom rymdes inom ungdomsverksamheten cirka 30 ungdomar som fått återkommande stöd under året (Västersås stadsmission 2013).

Tabell 19 Insatser vid Västerås stadsmission. Antal/andel.

Insatser		
Subv. av mat, mat eller kuponger till mat	3103	40
Ekonomiskt stöd	185	2
Materiellt stöd	1059	14
Myndighetskontakter på grund av fattigdom	330	4
Inkluderande verksamhet	3003	39

Tabell 20 Mottagare vid Västerås stadsmission. Antal/andel.

Mottagare		
EU-Migranter	687	9
Papperslösa	44	1
Långvarigt ekonomiskt bistånd	6674	87
"De som faller emellan"	275	4

Tabell 21 Fördelningen av insatser som mottagits av respektive kategori. Eu-migranter (EM), Papperslösa (PL), Långvarigt behov av ekonomiskt bistånd (LEB), De som faller emellan (DFE).

	EM		PL		LEB		DFE	
Subvention av mat	238	35	15	34	2739	41	111	40
Ekonomiskt stöd	29	4	4	9	138	2	14	5
Materiellt stöd	160	23	12	27	824	12	63	23
Myndighetskontakter	52	8	3	7	255	4	20	7
Inkluderande verksamhet	208	30	10	23	2718	41	67	24
Totalt	687	100	44	100	6674	100	275	100

Västerås stadsmission har noterat insatser och behovsgrupper i hela sin verksamhet, undantaget second hand-verksamheten. Resultat har i stor utsträckning baserats på det datamaterial som ingår i stadsmissionens eget redovisningsarbete, eftersom man upplevde att det var svårt att avsätta resurser för att genomföra särskilda mätningar.

En stor majoritet av de deltagare som noterats lever på ekonomiskt bistånd. När det gäller insatser är liksom vid andra stadsmissioner hanteringen av mat viktig, men i detta fall är de inkluderande verksamheterna lika betydande. Enligt personalen använder många deltagare dagverksamhetens hjälp till att söka ekonomiskt stöd och ta myndighetskontakter, men stadsmissionen har inte haft möjlighet att föra statistik över alla sådana insatser, utan bara insatser som gått via särskilda kontaktpersoner räknats in. Det finns alltså sannolikt ett informellt stöd som handlar om mindre och större åtgärder som ingår i verksamhetens rutinarbete och därför inte syns i statistiken. På liknande sätt gäller statistiken kring material endast kläder, liggunderlag, tält och lakan, men det har inte registerats mindre artiklar såsom hygienprodukter, vilket annars kan tänkas ha lyft statistiken avsevärt. Gruppen papperslösa är enligt stadsmissionen svårdefinierad, och dit har endast förts personer där personalen utifrån en närmare personkännedom med säkerhet kan säga att personen lever som papperslös.

Skåne stadsmission

Skåne stadsmission bildades 1916, då i Malmö, och bedriver verksamhet för personer i bostadslöshet, missbruk eller annan social utsatthet. Idag finns stadsmissionens enheter i Malmö, Kristianstad, Helsingborg och Lund. Verksamheten är finansierad såväl genom gåvor som genom avtal med offentliga organisationer. I nedanstående skildras några av de verksamheter inom stadsmissionen som ses vara av särskilt intresse för denna studie och framför allt de som är placerade och aktiva inom Malmö stad.

Café David

Café David är en öppen verksamhet, och finns både i Kristianstad och i Malmö. Verksamheten fungerar både som ett café, dit besökarna kan gå för att få gratis frukost och subventionerade måltider, och en plats där de kan få basala och akuta behov tillgodosedda; de kan sköta sin personliga hygien, få tillgång till kläder, få stöd med myndighetskontakter eller samtal, eller delta i sociala aktiviteter.

Caféets målgrupp är personer som omfattas av vad som skulle kunna kallas strukturell fattigdom; där bostadsbrist, arbetslöshet och upplevda brister i stödsystemen utgör viktiga gemensamma faktorer. Målgruppen är således ganska heterogen, och under samtalet med stadsmissionens personal berättas att den blandade målgruppen skapar en positiv dynamik, där olika aktiviteter ger deltagarna inblick i verkligheter som skiljer sig från den egna. Personalen lägger särskild vikt vid att de aktiviteter som genomförs, individuella såväl som gemensamma, ska vara aktuella och samtida. Syftet med aktiviteterna är att öka deltagarnas egenmakt och att stötta dem som är på väg att förändra sin situation. Aktiviteterna har olika teman och personalen berättar att de försöker ha hela kroppen och sinnets välbefinnande i fokus. Utöver att möta denna målsättning bidrar aktiviteterna till samtal mellan personal och deltagare, där de kan prata om vardagliga ämnen, och på sikt bygga starkare relationer. Personalens erfarenhet är att ett individuellt fokus är viktigt, och att det är av betydelse att se till varje enskild persons problem och behov för att kunna ge ett bra stöd. I detta blir vikten av goda relationer tydlig, eftersom de som besöker Café David ofta har dåliga erfarenheter av offentliga sociala institutioner och en låg tillit till sina medmänniskor som följd av deras utsatta sociala situation.

När det skapats tillit mellan besökare och personal. När de kommit till tals med varandra, finns möjligheter till förändring för den enskilde, berättar de intervjuade. I det finns ett nära samarbete med Stadsmissionens andra enheter, som till exempel Stadsmissionshälsan, men även med offentliga stödgivare som arbetsförmedlingen och försäkringskassan. Ett sådant samarbete innebär att behov som blir tydliggjorda under samtalen kan mötas av redan upparbetade kontakter.

Även Café Davids verksamhet besöks av EU-migranter, som söker tak över huvudet, måltider och hjälp kring akuta behov. Eftersom gruppen i stor utsträckning befinner sig utanför de offentliga välfärdssystemen handlar det här främst om att stilla den yttersta nöden som uppkommit till följd av bostadslöshet, berättar personalen. I viss utsträckning har man hjälpt till vid hemvändande, men man säger sig veta att de flesta som sökt sig till staden gjort detta i hopp om att hitta en mer varaktig inkomst genom arbete. Sedan januari 2015 har stadsmissionen också öppnat Crossroads i Malmö, vilket väntas få en tydlig betydelse för arbetet med EU-migranter.

Nattjouren

Stadsmissionen driver nattjourer i Malmö och Kristianstad. Det är upphandlade verksamheter med ett tydligt mål enligt personalen: att erbjuda härbärge för personer i akut bostadslöshet. Nattjouren i Malmö ligger i anslutning till Café David men kräver, till skillnad från caféet, att de som får del av verksamheten genomgår ett samtal med verksamhetens personal innan man berättigas tillträde till härbärget. De som besöker nattjourerna har som gemensam nämnare att de är bostadslösa, men personalen tydliggör också att det utöver avsaknaden av bostad inte rör sig om en homogen grupp. Som följd har besökarna behov av kontakt med olika stödfunktioner; de som söker sig till Nattjouren kan till exempel vara unga utan bostad, personer som blivit utskrivna från sjukhus eller behandlingshem, eller återvändande deltagare som kanske inte lyckats möta de krav som ställts på dem från andra boendelösningar. Att nyligen utskrivna personer söker sig till tillbaka till Nattjouren vittnar om en bristande uppföljning inom vården, menar de intervjuade och talar om att gruppen ”strukturellt bostadslösa”, de som sägs ha fallit igenom systemet eller står utanför det, tycks ha ökat.

Bemötandet av deltagarna i Nattjourens verksamhet ska enligt personalen präglas av samma öppenhet och fokus på den enskilda människans värde i Café David, och man säger sig arbeta mycket för att erbjuda en ordnad, ren och trygg miljö för att underlätta vistelsen för de som kommer från en annars kaosartad tillvaro. Nattjourens ordnade atmosfär tycks bli en fristad, där deltagarna i en mer skyddad miljö kan öppna upp sig för samtal med personalen. Under nätterna kan personalen få beskrivningar om fysisk eller psykisk smärta, kännedom om behov av vård, myndighetskontakter eller liknade, som de sedan kan följa upp under dagen, bland annat med de kuratorer som finns i dagverksamheten.

Unga Forum

Unga Forum fokuserar unga personer i utsatthet och deras närmast nätverk. Ungdomarna som finns i verksamheten kommer ofta från ekonomiskt utsatta förhållanden, och de kan lida av fysisk och psykisk ohälsa, ensamhet eller utanförskap till följd av mobbning, funktionsnedsättning eller trauman. Den intervjuade personalen berättar att det oftast

inte en enskild faktor som påverkar de ungas situation, utan att de lever med en kombinationsproblematik; varje deltagare med sina unika erfarenheter.

Många av deltagarna kommer från stadsdelar med stora sociala problem. Hos Unga Forum får de och deras familjer möjlighet till stöd genom samtal, ombudsverksamhet och juridisk rådgivning. Personalen berättar att det är vanligt att besökarna inte vet vilken hjälp de har rätt till, och de har svårt att navigera i de stödsystem som de kommer i kontakt i. För detta ändamål erbjuder stadsmissionen ombudsmannaskap.

I ombudsmannaskapet ingår ett medföljandeskap, som innebär att personal följer med deltagare när de ska på möten med till exempel arbetsförmedlingen eller socialtjänsten, för att på så sätt kunna vara ett aktivt stöd.

Utöver ovanstående erbjuder Unga Forum olika typer av aktiviteter så som läxhjälp, utflykter och kreativt skapande för att bygga gemenskap. Man försöker på olika sätt ge deltagarna en chans till att vidga sina sociala nätverk.

Även om den heterogena besökandegruppen i någon mening har utsatthet gemensamt, så skulle få i verksamheten betrakta sig själva som utsatta eller fattiga, reflekterar en av stadsmissionens medarbetare. Det finns en insikt hos många individer om att de kanske inte har samma ekonomiska trygghet som andra, men fattiga är snarare de bostadslösa. Utsatthet ses och upplevs ofta som skamligt, vilket i samtalet blev extra tydligt när det rörde sig om bristen på statusmarkörer, såsom kläder, mobiltelefoner och likande.

Verksamheten i siffror

Café David redovisar att de serverat 30 839 frukostar, 26 410 luncher och tagit emot 5418 fikadeltagare under 2013. I genomsnitt har de haft 20 besökare per dag som medverkar i andra delar av verksamheten. Unga Forum hade strax över 4000 besök under året, och ordnade bland annat med 345 enskilda stödsamtal och hade 150 ombudsärenden. I Malmö registrerades 6743 övernattningar på Nattjouren, fördelat på 595 unika individer (Skåne stadsmission 2014).

Tabell 22 Insatser vid Skåne stadsmission. Antal/andel.

Insatser		
Subv. av mat, mat eller kuponger till mat	247	32
Ekonomiskt stöd	29	4
Materiellt stöd	141	19
Myndighetskontakter på grund av fattigdom	171	22
Inkluderande verksamhet	176	23

Tabell 23 Mottagare vid Skåne stadsmission. Antal/andel.

Mottagare		
EU-Migranter	29	4
Papperslösa	20	3
Långvarigt ekonomiskt bistånd	465	61
"De som faller emellan"	250	33

Tabell 24 Fördelningen av insatser som mottagits av respektive kategori. Eu-migranter (EM), Papperslösa (PL), Långvarigt behov av ekonomiskt bistånd (LEB), De som faller emellan (DFE).

	EM		PL		LEB		DFE	
Subv. av mat	9	31	11	55	181	39	46	18
Ekonomiskt stöd	0	0	0	0	17	4	12	5
Matrieriellt stöd	11	38	1	5	70	15	59	24
Myndighets-kontakter	9	31	8	40	106	23	48	19
Inkluderande verksamhet	0	0	0	0	91	20	85	34
Totalt	29	100	20	100	465	100	250	100

Skåne stadsmissions noteringar kring insatser och behovsgrupper som gjorts inom ramen för denna studie täcker in två veckor under augusti. Materialet beskriver den öppna verksamheten Café David, Unga Forum (som startades under 2014) och Trygga boenden i Malmö samt Café David i Kristianstad inklusive hälso- och kuratormottagningarna. Enligt noteringarna har 1975 måltider som delats ut genom Café David under den angivna tiden. Vid insamlingstillfället noterades dock inte till vilka kategorier av utsatta som insatsen nådde fram till. I redovisningen av insatserna vid Café David ingår troligen en stor del insatser till EU-migranter, som främst besöker Café David för att möta sina basala behov och som inte heller har samma möjlighet att ta del av övrig verksamhet som de andra grupperna. Resultatet antyder att stadsmissionen framför allt i Malmö möter en förhållandvis stor andel personer som "faller emellan", vilket stämmer väl överens med de berättelser som vi tagit del av – gruppen beskrivs av personalen som växande i Malmö. Behovet av inkluderande verksamheter, för att skapa samhörighet och stöd för de utsatta grupperna, är något som återkommer i intervjuerna, och avspeglas här också i de kvantitativa resultaten.

Reflexioner kring fattigdom

Ur samtalen med personalen vid Skånes stadsmission ges flera intressanta perspektiv på fattigdom. De intervjuade menar att det tycks det finnas en generell uppfattning om att fattigdom såväl som utsatthet är begrepp som främst används av myndigheter och

offentliga aktörer som verkar inom det sociala området. Individerna i de utsatta grupperna talar sällan om sig själva som ”fattiga”, och identifierar sig inte heller med den termen. Ett undantag är möjligen EU-migranterna, där fattigdom ibland används som ett sätt för dem att tydliggöra sina behov av stöd. Att inte identifiera sig som fattig eller utsatt tycks vara särskilt vanligt bland de som befinner sig mitt i ett missbruk eller i motsvarande, och det är inte förrän personer inleder ett förändringsarbete som de börjar se tillbaka på hur de har haft det börjar de förlika sig med begreppet.

Utifrån detta resonemang är fattigdomsbegreppet snarast teoretiskt, men under samtalet understryks ändå att begreppet är användbart; dels för att ge dimensioner kring utsatthet, dels för att uttrycket fram till nyligen kunnat verka provocerande för allmänheten och därför aktualisera de utsattas nöd. I skrivande stund, när frågan kring hantering av EU-migranter och tiggeri snart är på var mans läppar, så finns det anledning att tro att fattigdomsbegreppets provocerande övertoner kan ha förklingat.

Samtalet med personalen i Malmö påminner också om att utsatthet måste förstås utifrån det sammanhang som omger varje individ. För vissa handlar fattigdom om resursbrist. I sådana fall skulle en del av lösningen för individen vara att denne fick tillgång till mer resurser, kanske i första hand i reda pengar. En grupp som beskrivs leva i sådan fattigdom är EU-migranterna, men detsamma gäller personer som är i långvarigt behov av ekonomiskt bistånd och som på grund av exempelvis svåra familjesituationer, arbetslöshet och bostadsbrist har svårt att få pengarna att räcka till.

Närliggande denna grupp som saknar direkta resurser är de som befinner sig i en utsatthet framför allt på grund av ”mellanliggande” behov, det vill säga behov som innebär att enbart ekonomiska insatser inte räcker. En sådan grupp kan innehålla personer som inte känner till vilken hjälp de kan få; här saknas framför allt information och stöd. Den kan också innehålla missbrukare och personer med en psykiatrisk diagnos (eller motsvarande) som självmedicinerar med droger. En del personer i denna grupp kommer emellanåt över större summor pengar, men där inkomster både från bistånd och från kriminell verksamhet förverkas i den takt de kommer in. Dessa personer kanske har tillgång till ett boende via socialtjänsten, men har svårt med mat för dagen, då de inte har någon kontroll över de egna medlen. Till följd av sitt missbruk dras de ofta med sjukdomar och skulder. För dessa individer skulle kanske ett rent ekonomiskt stöd inte göra någon större skillnad; de är snarare offer för en fattigdom som benämns som strukturell.

Till denna grupp, berättar personalen, gränsar gruppen av personer som inte blivit insläppta i det svenska samhället, där pengar underlättar men där deras utanförskap är i större utsträckning beroende av diskriminering, och där istället strukturella och politiska åtgärder krävs för att minska utanförskapet.

Insatser och grupper – en sammanfattning

Resultatet från den kvantitativa datainsamlingen kan redovisas utifrån mängden insatser, utifrån målgrupperna eller som en kombination av dessa båda variabler. Återigen bör påminnas om att resultatet enbart speglar de verksamheter som genomfört mätningar, vilket har varierat mellan de olika stadsmissionerna. Det är också de insatser som i någon mening rör fattigdom som har räknats, vilket också påverkar resultatet. Det är således inte alls hela stadsmissionens arbete som redovisas.

Insatser som ges...

Det är tydligt hur den största andelen insatser som har registerats som ett led i fattigdomsarbetet är stöd i form av mat eller subventionering av mat. Resultatet tycks vara detsamma oberoende av vilka grupper av fattiga som finns representerade och kan förstås utifrån olika förklaringar. Mat är ju något av det mest primära för en individs överlevnad, oavsett bakgrund och nivå av fattigdom. Att få tillgång till mat är livsavgörande för de som lever i akut nöd, men också relevant för de som lever i en mer relativ fattigdom där strategier som underlättar för hushållets ekonomi är avgörande för hur den övriga vardagen kan organiseras.

Stadsmissionerna har en lång tradition av matservering, som ofta är knuten till öppna dagverksamheter eller någon återkommande, matorienterad aktivitet. Det kan därför finnas en större medvetenhet kring just denna insats bland målgruppen. Det är också förhållandevis enkelt att avgöra när insatsen utförts, och den blir därmed enkel att bokföra.

Näst stöd genom mat framstår materiellt stöd och inkluderande verksamhet som de viktigaste insatserna till de utsatta grupperna. Förhållandet till det materiella stödet kan kanske förstås som liknade subventionen och hjälpen kring mat – en strategi både för att hantera den yttersta nöden och underlätta relativ fattigdom. Den något lägre frekvensen kan vittna om att tillfällena för materiellt stöd är färre, samt att de hjälpinsatser som görs inom detta område är mer ”långlivade”, medan mat konsumeras från dag till dag.

När det gäller den inkluderande verksamheten ses i resultatet främst de tillfällen då stadsmissionerna ordnat någon särskild aktivitet, och de öppna dagverksamheternas funktioner som mötesplats och resurs blir mindre synlig. Under våra uppföljande samtal med de som varit ansvariga för datainsamlingen understryks betydelsen av att de utsatta kan erbjudas ett sammanhang, eller få tillgång till ett ”vardagsrum”. Liknande beskrivningar har vi tagit del av när vi besökt stadsmissionerna – och framför allt då de öppna verksamheterna. Ensamhet och ett slags socialt armod beskrivs som nära sammankopplat med främst psykisk ohälsa, och tycks försvåra för de utsatta grupperna att komma ur sin problematiska situation. En viktig aspekt av stadsmissionernas arbete mot fattigdom sägs därför vara att erbjuda en social och vårdande samvaro – med andra ord sådana inkluderande aktiviteter som studerats. Det bör också noteras hur den inkluderande verksamheten ses som en väg att skapa tillit, och därmed möjligheter till fortsatt och fördjupat stöd.

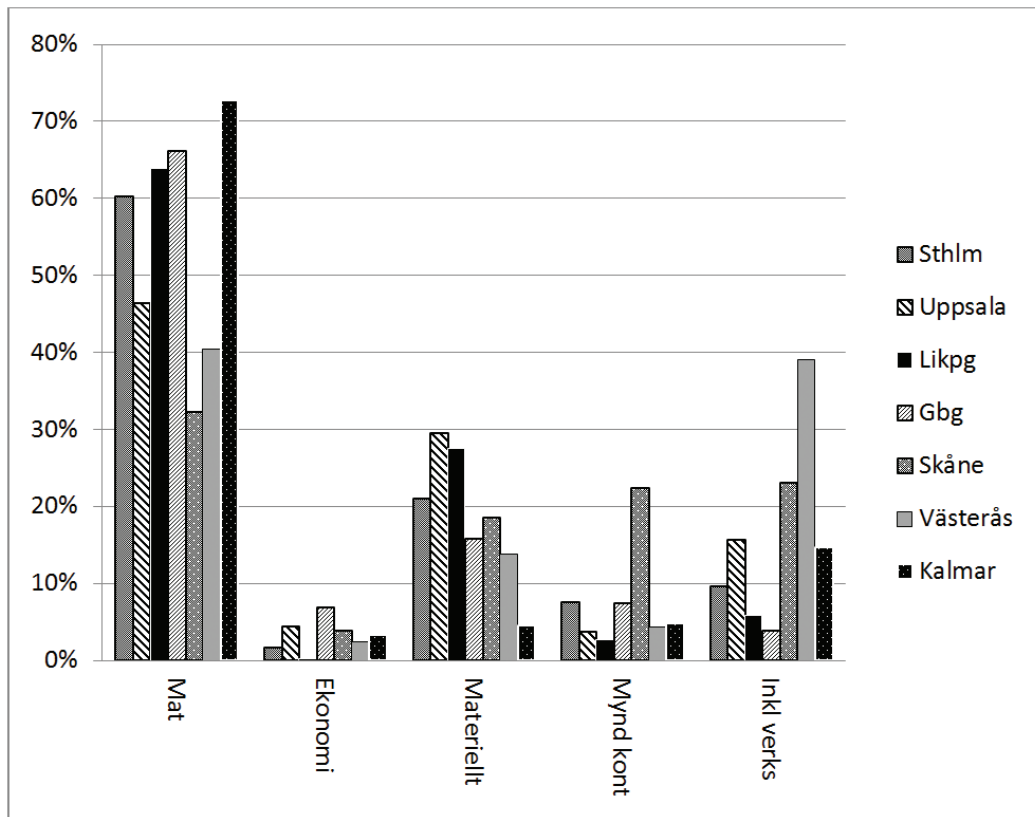
Nästan samtliga samtal som vi genomfört med bäring på detta tema har betonat vikten av sådant tillitsskapande.

Ett återkommande mål i stadsmissionernas arbete är som framgått av redovisningarna det så kallade ombudsmannaskapet, där stadsmissionernas personal långsiktigt arbetar för att på individnivå öka utsatta personers deltagande i samhället, bland annat genom att skapa och möjliggöra myndighetskontakter. Ett sådant arbete tycks röra sig mellan den inkluderande verksamheten och den delen av arbetet som kan kategoriseras som myndighetskontakter. Arbetet med ombudsmannaskap och att stödja den enskilde sker ibland direkt, ibland mer indirekt genom att erbjuda resurser som ökar den enskildes kontakter med det omgivande samhället och på så sätt minska utanförskapet. Ett exempel på det förra kan ses i hur stadsmissionernas medarbetare medverkar på möten med socialtjänst och myndigheter, medan det ett exempel på det senare kan vara att erbjuda en tolk eller språkundervisning. Genom de berättelser vi mött kan vi även se ett mer vardagligt och ”tyst” stöd, som kan vara viktigt för människorna i utanförskap, men som är svårt att sortera och räkna.

Den konsekvent minst förekommande insatsen är ekonomiskt stöd. Resultatet inom denna insats relaterar troligtvis till två faktorer som tycks vara återkommande i stadsmissionernas arbete. För det första är det inte alla stadsmissioner som erbjuder ekonomiskt stöd och för det andra har de missioner som gör detta en övre gräns för ur många gånger en person eller hushåll får söka stödet, vilket sällan överskrider en gång per år. Resultatet bör förstås utifrån att stadsmissionernas ekonomiska resurser är begränsade, och att de inte alls har någon egentlig förmåga att vara ett alternativ till offentliga insatser när det gäller ekonomiskt stöd.

Bland de samtal som förts med personal inom ramen för föreliggande studie återkommer en bild gång efter annan i syfte att beskriva stadsmissionernas arbete: Stadsmissionen bygger broar och skapar platser för de som står utanför ”systemet”. Det system som här refereras är en stundom vag, stundom tydlig sammanslagen beskrivning av välfärdsstatens olika funktioner; vård, skola omsorg och social verksamhet. I de berättelser som vi har tagit del av anas lösa maskor i det sociala skyddsnätet som medför att vissa grupper har svårt att tillgodogöra sig de stöd som finns – dessa lösa maskor återstår dock att studera. Möjligheten att anpassa verksamheten efter individens behov, snarare än att anpassa individen efter ”systemet”, medför att stadsmissionerna blir mer tillgängliga för de som lever i utanförskap, något som i sin tur kan vara starten på ett förändringsarbete, menar personalen. Framgångarna tycks uppstå när man lyckas få individ och system att mötas.

Tabell 25 Andel insatser vid respektive stadsmission

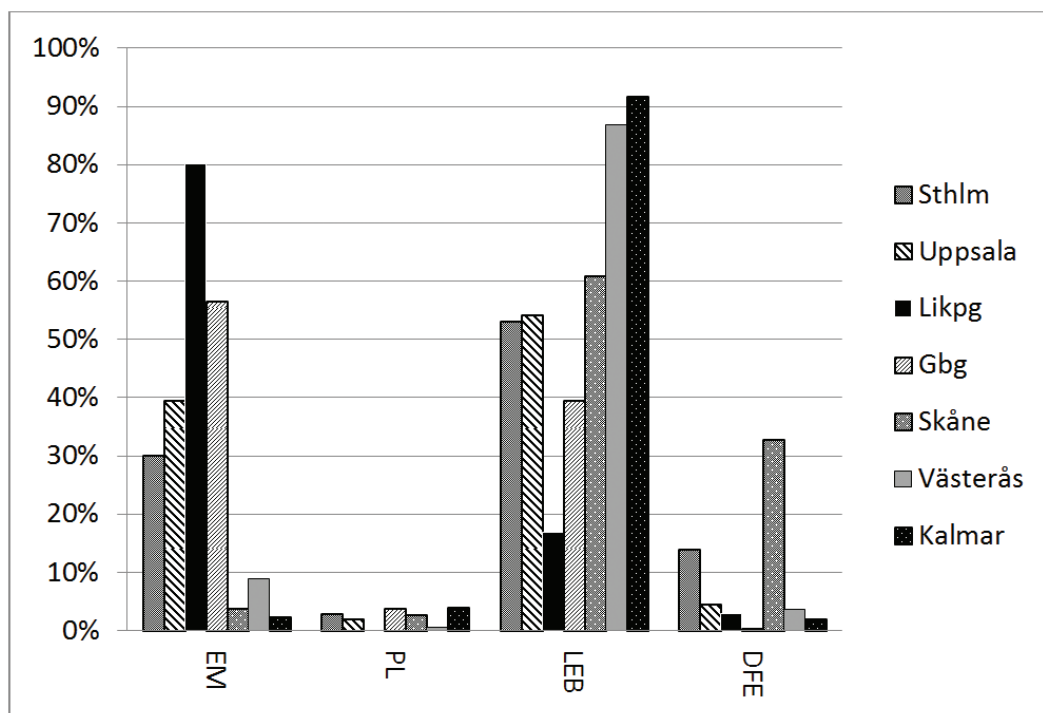

... och grupper som möts

I föreliggande studie framkommer att stadsmissionens verksamhet tycks vara särskilt viktig för två grupper av utsatta; de med långvarigt behov av ekonomiskt bistånd och EU-migranter. Den tredje gruppen som blir tydlig är ”de som faller emellan”, medan papperslösa i antal bara förekommer som en marginell grupp – om än av andra skäl viktig att notera.

De med långvarigt behov av ekonomiskt bistånd och de som faller emellan hör även till de grupper som stadsmissionernas verksamheter har längst erfarenhet av att arbeta med, och i vilka problemen med fattigdom och bostadslöshet ofta är sammanhängande med missbruk och psykisk ohälsa. EU-migranterna, som nu utgör en stor målgrupp för stadsmissionens verksamhet är i jämförelse en ny företeelse, men har på senare år fått särskild uppmärksamhet bland annat genom tillskapandet av Crossroads i ett flertal städer.

Tabell 26 Grupper som erhållit stöd. Eu-migranter (EM), Papperslösa (PL), Långvarigt behov av ekonomiskt bistånd (LEB), De som faller emellan (DFE).

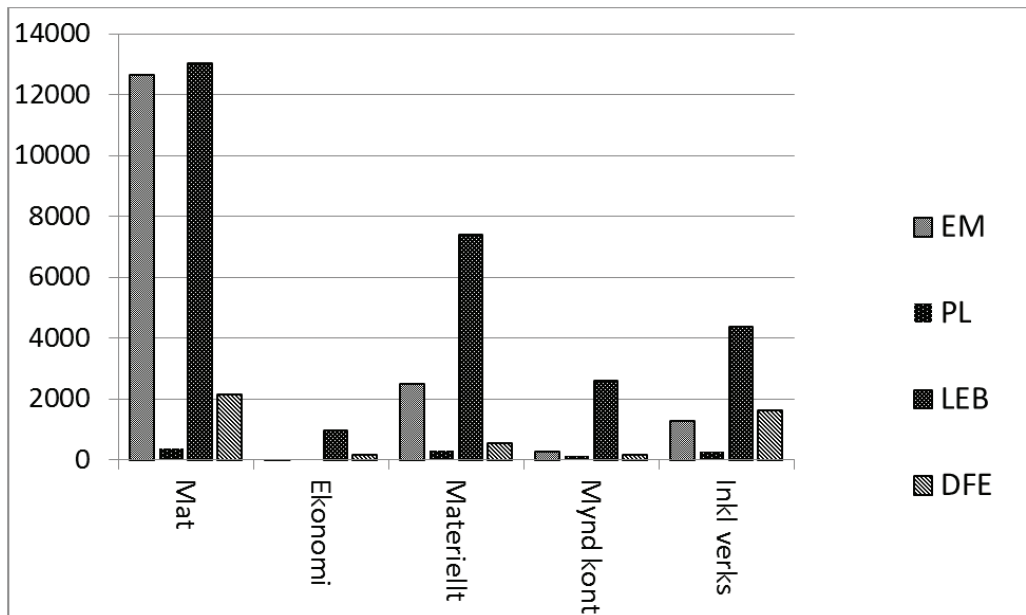
Olika insatser till olika grupper?

Ges då olika insatser till olika grupper? Det finns flera skäl till att vara väldigt försiktig kring den frågan utifrån de data som samlats in genom föreliggande studie. Ett är att endast vissa verksamheter inom stadsmissionerna har studerats. Ett annat är att beviljade insatser inte alls med nödvändighet speglar en viss grupp's behov. Ett tredje är att systemen för datainsamling fortfarande är under uppbyggnad, och att enskilda data därför är osäkra.

Ändå är frågan om vilka insatser som riktas till vilka grupper naturligtvis av betydelse. Det är inte minst denna fråga som kan motivera en framtida, återkommande och utökad, datainsamling hos stadsmissionerna. Möter man samhällets utsatta grupper på de sätt man avser att möta dem?

I föreliggande studie är det tydligt hur insatser av typen ”mat” dominerar, och att den främst riktas till personer med långvarigt ekonomiskt bistånd och till EU-migranter. På liknande sätt dominerar dessa grupper också när det gäller materiellt stöd. Det är möjligt att redan i denna grova redovisning urskilja hur gruppen av personer som ”faller emellan” tar särskild del av inkluderande verksamheter, ett resultat som också får stöd in de intervjuer vi genomfört. De papperslösa försvinner nästan ur redovisningen på grund av sitt låga antal, men även de får relativt ofta stöd i de inkluderande verksamheterna.

Tabell 27 Insatser fördelat på grupper. Eu-migranter (EM), Papperslösa (PL), Långvarigt behov av ekonomiskt bistånd (LEB), De som faller emellan (DFE).

Som tidigare påpekats, och som framkommer i resultatet, lider insamlingsprocessen av brister och kan som forskningsmetod betraktad utvecklas ytterligare. Under de samtal som har följt insamlingsprocessen, och som vi diskuterat ovan, blir det också tydligt att stadsmissionerna behöver utveckla sin samsyn kring grupper och insatser för att öka studiens validitet och för att resultatet därmed ska bli mer tillförlitligt.

Vidare bör avgöras vilka delar eller enheter av stadsmissionernas samtliga verksamheter som ska ingå i fortsatta studier. Här finns skäl att föra en diskussion kring fattigdomens karaktär. De grupper som för tillfället används är ganska vida, och olika personer ur samma grupp kan befinna sig på olika nivåer i en tänkt fattigdomskala; en person som är i långvarigt behov av ekonomiskt bistånd kan ha en förhållandevis ordnad tillvaro medan en annan är helt utblottad. Som följd söker man sig till olika delar av stadsmissionernas verksamheter.

När det gäller de gemensamma bedömningsgrunderna för vad som omfattar en insats eller en behovsgrupp kommer det i viss mån alltid finnas en konflikt mellan en idealtyp och verkligheten som den beskriver. För att få samstämmighet kring hur de olika elementen i matrisen ska betraktas skulle man med fördel kunna ordna nationella, regionala och lokala diskussionsmöten för att vaska fram ett mer enigt tillvägagångsätt. Sådana möten skulle till exempel tydliggöra hur stadsmissionerna avgränsar olika insatser, men också möjligen identifiera nya element att studera. Behovet av preciseringar kanske är stort när det gäller den samlande gruppen ”de som faller emellan”. Genom ett sådant arbete kan det bli lättare att hantera och tydliggöra återkommande undergrupper som inte tidigare identifierats, men som genom insamlingsarbetet har blivit synlig. Samtidigt finns alltid

skäl att vara försiktig med att gruppera, sortera och klassificera individer – inte minst mot bakgrund av att många förefaller söka sig till stadsmissionerna just för att komma ifrån sådana sorteringar.

Ett annat uppmärksammat metodproblem är att insamlingen av data har varit svårt att hantera för personalen, eftersom den inte är anpassad till befintliga arbetsrutiner. Det skulle kunna vara ett övergående problem, om mätningarna efterhand blir mer rutinmässiga. En motsättning är att sådana rutiner å ena sidan bör utformas i linje med den lokala verksamheten, och i samråd med personalen, å andra sidan att arbetet bör ske på liknande sätt nationellt. I det senare fallet är det möjligt att det finns fler beröringspunkter mellan liknade verksamheter på olika orter (t ex öppna dagverksamheter) än vad det finns mellan två skilda verksamheter på samma ort, vilket i så fall är ett bidrag till diskussionen. I vägandet mellan det lokala och det nationella kan konstateras att stadsmissionerna å ena sidan är organisationer som arbetar nära sin målgrupp och som snabbt märker av lokala såväl som nationella och internationella förändringar i fattigdomsläget genom sina besökare, kanske i större utsträckning än statliga institutioner. Samtidigt finns det gemensamma tankar bland Sveriges stadsmissioner om hur arbetet bäst bedrivs – de resultat som redovisas i ovanstående vittnar om såväl det ena som det andra.

Det fortsatta arbetet kring ett nationellt insamlingsmaterial bör betraktas som en aktiv process, med ett regelbundet behov av reflektion och diskussion kring metodik och operationalisering. På så vis kan en samsyn växa fram och bli tydligare, samtidigt som den aktiva och gemensamma reflektionen över fattigdomsarbetet och datainsamlingen kan bidra till att avtäcka ytterligare delar av stadsmissionernas arbete. Över tid kan processen leda fram till nya synvinklar på fattigdomsläget i Sverige.

Slutsatser

Den studie som gjorts har haft vad man i forskningssammanhang kallar en explorativ ansats. En sådan ansats är utforskande; man vet inte riktigt i förväg vad man stöter på under arbetets gång. Inom samhällsvetenskaplig forskning används ofta en sådan ansats i inledande studier, och resultaten som man finner är tänkta att ligga till grund för mer fokuserade studier av de företeelser man inledningsvis stött på.

I just detta fall är den explorativa ansatsen särskilt viktig att uppmärksamma, dels för att kunna värdera de resultat som framkommit genom studien, men också för att se studien som en del i något större. De resultat som presenteras i ovanstående är i sig inte särskilt precisa, men de ger en möjlighet att på ett strukturerat och fokuserat sätt arbeta vidare med datainsamling, och därigenom få ny och intressant kunskap om stadsmissionernas arbete kring fattigdom.

Kunskapsgenomgång i brytningstid?

I rapportens inledning görs en kunskapsgenomgång kring fattigdom i allmänhet och i Sverige i särskildhet. Där visas hur den svenska forskningen om fattigdom gått i vågor, och att liknande diskussioner återkommit med tio till femton års mellanrum. Vår tolkning av dessa vågor är att fattigdom och utsatthet alltid funnits i Sverige, men att den under senare årtionden inte betraktats som något akut samhällsproblem. Då och då så har enskilda forskare och samhällsdebattörer uppmärksammat den svenska fattigdomen, men uppmärksamheten har sällan blivit mer än en våg.

I skrivande stund händer dock något i Sverige, som möjligen gör fattigdomen till en fråga som engagerar en större allmänhet. Efter år av uppmärksamhet kring framför allt barnfattigdom - som kanske i sig hade ändat som en våg - så innebär utvecklingen kring de så kallade EU-migranterna att bilder av fattigdom och svår utsatthet kryper in i gemene mans vardag. En sådan utveckling verkar väcka till liv engagemang av olika typer: ilska och irritation trängs i samhällsdebatten med välvilja och solidaritet. Frågor kring hur de mest utsatta ska hanteras blandas med föreställningar om tiggartligor. Vad denna diskussion kommer att få för konsekvenser för den svenska fattigdomen går inte att säga – går det ens att säga att den är svensk? – men ganska säkert är att den bild som ges i kunskapsgenomgången kommer att behöva revideras och kompletteras redan snart. Kunskapsgenomgången lyfter fram absolut och relativ fattigdom, och lyfter också fram hur det finns alternativa sätt att förstå fenomenet. I denna rapport har vi i huvudsak valt bort det sistnämnda alternativet; vi menar att det i dagsläget inte är den mest brännande frågan att ytterligare diskutera begreppet i sig. Världen är redan fylld av mer eller mindre exakta – ofta ganska tekniska – definitioner av fattigdom som utformas inte minst av politiska skäl. I mer ingående studier av fenomenet fattigdom kan en begreppsdiskussion

vara på sin plats, men i föreliggande projekt behövs det inte. Dessutom anser vi att det i många samtal kring fattigdom finns en ambition att inkludera allt tänkbart ”elände” i definitionen, vilket tenderar att göra den oanvändbar.

Tre fattigdomsstreck?

I föreliggande projekt har vi stött på berättelser såväl om relativ som absolut fattigdom. Utifrån vad som presenteras tror vi att det idag inte bara finns relativ fattigdom (slarvigt uttryckt att vissa har väsentligen sämre förutsättningar än sin omgivning) utan också absolut sådan, där människor faktiskt saknar mat för dagen. Utifrån vad som berättas för oss handlar inte längre den svenska fattigdomsdiskussionen om ”vem som har råd att åka på skidsemester”, utan om att människor innanför Sveriges gränser svälter och fryser.

Det visas i ovanstående rapport hur en vanlig utgångspunkt i våra samtal med stadsmissionernas representanter är att de personer ses som fattiga som lever under den ersättning som ges genom ekonomiskt bistånd eller på ekonomiskt bistånd under längre tid. I Stockholm innebär detta att en ensamstående person har en disponibel inkomst om knappt 9000 kr i månaden. Flera berättelser i mötet med stadsmissionerna vittnar om hur svårt det är att leva på en sådan summa annat än under en kort tid, och att ekonomin hos de personer som uppstår ekonomiskt bistånd snabbt ”slits ned” genom att det inte finns medel för att hantera mer långsiktiga kostnader.

Denna bild av ekonomiskt biståndsnivån som indikator för fattigdom rimmar väl med den uppfattning, som emellanåt hävdas vara spridd och allmän, om att det är ”det offentliga” eller ”statens” ansvar att ta hand om sina medborgare och se till att ingen hamnar i fattigdom. Studier vid Ersta Sköndal högskola visar hur andelen svenskar som instämmer i att ”Om regeringen tog sitt fulla ansvar skulle det inte finnas något behov av frivilligt arbete” har ökat från 11 till 31 procent under de senaste tjugo åren [referens]. Resultatet antyder den förväntan som finns på det offentliga, och hur denna har ökat markant.

I mötet med stadsmissionerna ser vi dock en annan bild: fattigdomen slutar inte i och med ekonomiskt bistånd. Istället finns det åtminstone två nivåer som ligger under detta ”fattigdomsstreck”. Den övre av dessa två nivåer drabbar en del av dem som på ett eller annat sätt faller emellan; personer som av något skäl (självförvållat eller ej) inte får del av det offentliga insatser. Under våra samtal med stadsmissionerna har vi fått ta del av ett flertal sådana exempel, varav flera handlat om personer som hamnat mellan två olika socialförsäkringsinsatser och som därför stod helt eller nästan helt utan inkomst.

Flera av dessa exempel från stadsmissionerna handlade om personer med anknytning till andra länder, där den hjälpsökande förutom de svenska stödsystemen hade att förhålla sig till sin kultur och historia. Ett exempel handlade om en person som i och för sig fick ekonomiskt stöd av det offentliga, men som delade det med sina behövande släktingar utomlands i sådan utsträckning att det knappt blev något kvar till personen själv. Ur ett samhällsperspektiv är en sådan hantering inte rimlig; man kan argumentera för att

personen väljer och ”får skylla sig själv”. Men ur ett individperspektiv är handlingen mindre orimlig; viljan att hjälpa en bror eller syster i nöd begränsas sällan av nationella gränser. Dessutom hamnar personen i fråga i en närmast utblottad livssituation – oavsett vems fel det är.

Ett annat exempel på en situation där människor ”faller emellan”, och som återkommande berättas av företrädare för stadsmissionerna, handlar om den person som tiden innan ett biståndsbeslut står helt utan medel och som lånar pengar till ofördelaktiga villkor. När personen ifråga sedan får bistånd så ska den upparbetade skulden betalas från en redan mycket låg inkomst, vilket inte sällan leder till en ohållbar ekonomisk situation.

Sammantaget finns alltså enligt stadsmissionerna en betydande grupp personer som lever en bra bit under det fattigdomsstreck som många i Sverige spontant refererar till. Ändå är inte dessa, utifrån den bild som givits oss, den grupp som är de alla fattigaste i Sverige. De allra fattigaste grupperna är istället de EU-migranter som i skrivande stund får mycket uppmärksamhet, samt de papperslösa, personer som vistas utan tillstånd i Sverige och som därför inte har tillgång till det offentligas insatser (annat än i undantagsfall). Dessa personer söker sig till stadsmissionerna – den senare gruppen ofta trots rädsla att bli avslöjade och gripna – för att få stöd med det allra mest grundläggande i livet. Personer som vi intervjuat på stadsmissionerna betonar att många papperslösa som de träffas saknar mat för dagen, vilket gör att det faktiskt finns anledning att tala om absolut fattigdom även inom Sveriges gränser.

Utifrån föreliggande studie är vår slutsats att det finns flera olika fattigdomsstreck i Sverige, där även de bättre bemedlade fattiga lever i mycket utsatta situationer, och där de allra fattigaste faktiskt förefaller befinna sig i livssituationer där det finns anledning att tala om absolut fattigdom. En sådan slutsats, menar vi, manar inte i första hand till en mer förfinad diskussion kring vilket streck man egentligen ska ta fasta på eller mer exakt hur de olika strecken ska definieras, utan snarare till fortsatt reflexion kring under vilka förutsättningar de fattigaste grupperna i Sverige faktiskt lever. Den bild som kan ges i den här rapporten är begränsad: den bygger på enskilda berättelser, och de olika liv som står i centrum för berättelserna har inte vidare kunnat följas, beskrivas och analyseras. Är dessa berättelser uttryck för enstaka händelser, eller finns det grupper av människor som delar liknande livsöden, kanske till följd av icke-fungerande stöd från det omgivande samhället? Samtalen med stadsmissionernas representanter antyder tydligt det senare, och i så fall finns det anledning att identifiera och ytterligare förstå dessa utsatta grupper.

I diskussionen kring fattigdomsstreck återkommer i någon mening en skuldfråga, som tangerar den om ”oförskyllt fattiga” som funnits genom historien. Hur ska en person betraktas som ger bort merparten av sin inkomst till släktingar utomlands? Hur ser vi på den som betalar ockerhyra för en svartbostad och därför inte har råd med mat för dagen? Är den verkligen att betrakta som fattig som betalar tillbaka på lån som tagits på tvivelaktiga sätt? Dessa och liknande frågor har hanterats genom historien, och får tyvärr

inte sitt slutgiltiga svar heller i denna rapport, men det finns anledning att framhålla att de fortfarande spelar roll i samtalet.

I diskussionen blir det också tydligt hur mycket av den fattigdom som skildras faktiskt är en följd av att Sverige är en del av världen. En återkommande svårighet är att fattigdom kring EU-migranter, papperslösa och de som faller emellan inte hanteras – och troligen inte kan hanteras – av de svenska socialförsäkringssystemen. Sådana system bygger på omfördelning av ekonomiska medel i livet (jag betalar skatt när jag är i arbetsför ålder och åtnjuter fördelar särskilt när jag är i icke arbetsför ålder) och mellan individer (inkomstutjämning). Men det är knappast rimligt att tänka sig hur skatteintäkterna från en grupp individer ens med den bästa vilja mer långsiktigt ska räcka till att också försörja en annan grupp. Hur denna matematik ska lösas är i skrivande stund en brinnande politisk fråga nationellt, men den är troligen större än så. Är den nöd vi nu ser kring EU-migranterna en signal om att vi lyckats öppna upp Europa när det gäller det civila och det politiska medborgarskapet, men glömt bort det sociala?

Stadsmissionernas fortsatta arbete

Den del av föreliggande arbete som har att göra med de svenska stadsmissionerna, och som redovisar empiri kring dessa, handlar dels om hur företrädare på stadsmissionerna ser på fattigdom, dels vilket stöd man anser sig bidra med när det gäller denna grupp. Steg för steg har vi i projektet försökt att arbeta oss ner mot det som slutligen kommit att sammanfattas i den ”fattigdomsmatris” som återges i ovanstående och som redovisar fyra olika grupper (EU-migranter, papperslösa, personer med långvarigt ekonomiskt bistånd och personer som faller emellan) och fem olika insatser (mat, ekonomiskt stöd, materiellt stöd, myndighetskontakter och inkluderande verksamhet). Denna matris är resultat i sig, och ger svar på ovanstående två frågor. Men vi har också försökt att tillsammans med stadsmissionerna ge en bild av hur vanligt förekommande de olika grupperna och de olika stödtyperna är, och dessutom av vilka stödtyper som ges till vilka grupper. Dessa senare data är idag av ganska låg kvalitet; mätningarna har gjorts av ovana personer utifrån instruktioner som fortfarande håller på att ta form och under tider som varit något olika för de olika stadsmissionerna. I den meningen ska resultaten kring antalet insatser och personer som får insatser helt enkelt tas med en nypa salt.

Långt viktigare med denna matris är att den faktiskt skapar förutsättningar för att samla in data av betydligt bättre kvalitet i framtiden. I och med föreliggande arbete är matrisen inte bara utarbetad – den är också presenterad för och testad av verksamma i stadsmissionerna. De gränsdragningar som nu görs mellan olika grupper och olika insatser har börjat diskuteras (och därmed förfinas!) av berörda personer i verksamheterna, och respektive stadsmission har fått initiala data att förhålla sig till. Sammantaget står stadsmissionerna inför att kunna använda fattigdomsmatrisen och med hjälp av den som rapporteringssystem erhålla allt bättre och alltmer stabila data kring vilka fattiga man möter och med vilka insatser man möter dem. Sådana data ger goda förutsättningar dels för ett externt opinionsarbete, dels för en intern diskussion kring hur resurser används och riktas.

Framtida forskningsfrågor

Men inte bara stadsmissionerna kan ha nytta av att fattigdomsmatrisen används även i framtiden. Ur forskningssynpunkt är naturligtvis stadsmissionernas verksamhet en viktig men hittills ofta outnyttjad informationskälla när det gäller fattigdom i Sverige. Många av de allra fattigaste hör naturligen till stadsmissionernas målgrupper, och eftersom stadsmissionerna inte är företrädare för det offentliga finns dessutom möjlighet att de kommer i kontakt med utsatta grupper som det offentliga har svårt att nå – till exempel papperslösa. En tydlig rapportering från dessa stadsmissioner kring vilka fattiga man möter och vilka insatser som ges, som dessutom är jämförbar över tid, kan ge en viktig bild av den svenska fattigdomen. Hur ser den bilden ut och hur förändras den över tid?

Det har i ovanstående också lyfts fram att den fattigdom som beskrivits rimligen bör ses i ett europeiskt och internationellt perspektiv. Det aktualiserar på ett nytt sätt frågor kring medborgarskap, tillhörighet, inkludering och exkludering. Det finns anledning att försöka förstå framtida bilder av fattigdomen i Sverige dels utifrån dessa frågor, men också utifrån vilka insatsgivare (lokala/nationella/internationella, offentliga/frivilliga) som är aktiva i arbetet kring sådan fattigdom. Även här framtida information från stadsmissionerna av intresse.

Slutligen kan fortsatta studier av stadsmissionernas arbete med Sveriges fattiga ha betydelse för hur denna fattigdom betraktas. Som visats har tanken om fattigdom närmast avskaffats i Sverige under vissa tider – i en sådan välfärdsstat är ingen fattig närmast per definition! – och de erfarenheter som kommit oss till del i föreliggande projekt antyder att företrädare för stadsmissionerna har kunskap att tillföra kring hur morgondagen ska förstås i termer av fattigdom.

Referenser

- Antuofermo, Mélina och Di Meglio, Emilio (2010). *23 % of EU citizens were at risk of poverty or social exclusion in 2010. Eurostat Statistics in focus 9/12*. European Commission: Eurostat.
- Bergmark, Åke (1991). *Socialbidrag och försörjning: en studie av bidragstagande bland ensamstående utan barn*. Diss. Stockholm: Univ.
- Börjeson, Bengt (1971). *Åtgärder mot fattigdom*. Stockholm: Socialhögskolan.
- The Economist (2013). *The world's next great leap forward - Towards the end of poverty*. June 1, 2013.
- Edebalk, Per Gunnar, Swärd, Hans, och Wadensjö Eskil, (2013). Valfärd – idéer, inspiratörer, kontroverser, perspektiv. I Hans Swärd, Per Gunnar Edebalk, och Eskil Wadensjö (red.) *Vägar till valfärd: idéer, inspiratörer, kontroverser, perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Esping-Andersen, Gösta (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity.
- Halleröd, Björn (1991). *Den svenska fattigdomen: en studie av fattigdom och socialbidragstagande*. Diss. Umeå: Univ.
- Holmberg, Per (1972). *Forskning om välfärden och dess fördelning i Sverige: förslag till en vidareutveckling av Lågin-komstutredningens arbete*. Stockholm: Inrikesdep.
- Holmberg, Per (1992). Påver svensk fattigdomsforskning – hur länge till? I *Socionomens forsknings supplement, Socionom* nr 2, del 2.
- Hydén, Lars-Christer (1989). Gunnar Inghe och Fattigdomens diskurs. I *Nordisk Socialt Arbeid* nr 2, s. 69-76.
- Inghe, Gunnar och Inghe, Maj-Britt (1967). *Den ofärdiga välfärden*. Stockholm: Tiden/Folksam.
- Johansson, Håkan (2013). Idéer om medborgarskap och rättvisa – T. H. Marshall som inspiratör. I Hans Swärd, Per Gunnar Edebalk, och Eskil Wadensjö (red.) *Vägar till valfärd: idéer, inspiratörer, kontroverser, perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Jonsson, Jan, Mood, Carina och Bihagen, Erik (2011). Poverty in Sweden 1991-2007: change, dynamics, and intergenerational transmission of poverty during economic recession and growth. I *Swedish Institute for social research working papers* 10/2011.
- Korpi, Walter (1971). *Fattigdom i välfärden: om människor med socialhjälp*. Stockholm: Tiden.
- Lundström, Tommy & Wijkström, Filip (1995). *Från röst till service?: den svenska ideella sektorn i förändring*. Sköndal: Sköndalsinstitutet.
- Olsson, Lars-Erik och Nordfeldt, Marie. (2008). Homelessness and the Tertiary Welfare System in Sweden – the Role of Welfare State and Non-profit Sector. I *The European Journal of Homelessness* (2), 157-174.
- Om socialbidrag: analyser av utvecklingen under 1980-talet: slutrapport från en arbetsgrupp i Socialdepartementet*. (1987). Stockholm: Allmänna förl.
- Rauhut, Daniel (2002). *Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997*. Diss. Lund: Univ.
- Rauhut, Daniel (2011). *Den besvärliga fattigdomen*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Rothstein, Bo (2010). *Vad bör staten göra?: om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. 3. uppl. Stockholm: SNS förlag.

- Carter, Michael R., & Barrett, Christopher B., (2006). The economics of poverty traps and persistent poverty: An asset-based approach. I *The Journal of Development Studies*, 42(2), 178-199.
- Salomonsson, Karin (1998). *Fattigdomens besvärjelser: visionära ideal och vardagliga realiteter i socialt arbete*. Diss. Lund: Univ.
- Salonen, Tapio (1993). *Margins of welfare: a study of modern functions of social assistance*. Diss. Lund: Univ.
- Social rapport 2010*. (2010). Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialtjänstforum (2002). *Fattigdom i välfärdsstaten: en konferens i Göteborg 16-17 april 2002*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS).
- Socionomen* 4/2010. Stockholm: Sveriges socionomers, personal- & förvaltningstjänstemäns riksförbund (SSR).
- Svedberg, Lars (1988).
- Trägårdh, Lars (2013). Det civila samhällets välfärdstjänster – Sverige i ett jämförande perspektiv. I Hans Swärd, Per Gunnar Edebalk, och Eskil Wadensjö (red.) *Vägar till välfärd: idéer, inspiratörer, kontroverser, perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Webbreferenser

- Energimyndigheten, 2015. *Energikalkylen* [webbplats] Tillgänglig på: http://energikalkylen.energimyndigheten.se/Lagenhet_MinaUppgifter [2015-03-19]
- Försäkringskassan, 2015. *Kassakollen* [webbplats] Tillgänglig på: <https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/kassakollen> [2015-03-19]
- Göteborgs Stadsmission, 2013. *Göteborgs Stadsmissions sociala verksamheter 2013 Sammanfattning* [pdf] Tillgänglig på: http://www.stadsmissionen.org/content/uploads/SM_Rapport_SocVerksam_2013-ej-tryck.pdf [2015-09-07]
- Kalmar Stadsmission, 2013. *Kalmar Stadsmission årsredovisning 2013* [pdf] Tillgänglig på: http://www.kalmarstadsmission.se/media/document/arsredovisning_2013.pdf [2015-09-07]
- Konsumentverket, 2015. *Hushållets kostnader* [webbplats] Tillgänglig på: <http://www.konsumentverket.se/Vara-omraden/Privatekonomi/Kostnadsberakningar/Hushallets-kostnader/> [2015-03-19]
- Linköpings Stadsmission, 2013. *Linköpings Stadsmission årsredovisning 2013* [pdf] Tillgänglig på: http://www.linkopingsstadsmission.se/uploads/uploaded_files/814/arsredovisning2013hemsida.pdf [2015-09-07]
- Skatteverket, 2015. *Kommunala skattesatser m.m. under 2015* [xls.] Tillgänglig på: <http://www.skatteverket.se/privat/skatter/arbeteinkomst/vadblirskattenskatttabellermm/skatttabeller/kommunalaskattesatsermmunder2015.4.3f4496fd14864cc5ac9ddf4.html> [2015-03-19]
- Skånes Stadsmission, 2014. *Stiftelsen Skåne Stadsmissions årsberättelse 2014* [pdf] Tillgänglig på: <http://www.skanestadsmission.se/PageFiles/173/Arsber%C3%A4ttelse2014.pdf> [2015-09-07]
- Socialstyrelsen, 2013. *Hemlöshet bland utrikesfödda personer utan permanent uppehållstillstånd i Sverige* [pdf] Tillgänglig på: <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19052/2013-5-3.pdf> [2015-03-31]
- Socialstyrelsen, 2014. *Barns försörjning vid separation* [pdf] Tillgänglig på: <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19575/2014-11-2.pdf> [2015-03-19]
- Socialstyrelsen, 2014. *Del 2 Öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd* [pdf] Tillgänglig på: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-10-34> [2015-03-19]

- Socialstyrelsen, 2015. *Riksnormen för försörjningsstöd* [webbplats] Tillgänglig på: <http://www.socialstyrelsen.se/ekonomisktband/riksnormen> [2015-03-19]
- Statiska centralbyrån, 2013. *Disponibel inkomst för hushåll efter hushållstyp, hushållsföreståndarens kön och ålder samt förändring i procent* Tillgänglig på: http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Hushallens-ekonomi/Inkomster-och-inkomstfordelning/Inkomster-och-skatter/Aktuell-pong/302201/Inkomster--Hushall/Riket/385257/ [2015-03-19]
- Statistiska centralbyrån, 2013. *Tabell: Sammanräknad förvärsinkomst, medianinkomst för boende i Sverige hela året, tkr efter region, kön, ålder, inkomstklass och år* [webbsida] Tillgänglig på: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__HE__HE0110__HE0110A/SamForvInk1/table/tableViewLayout1/?rxid=83c592ea-0bc9-41b3-9275-bf0c98edf360 [2015-03-19]
- Statistik om Stockholm. *Hyreslägenheter och genomsnittlig årshyra efter lägenhetsstorlek 2013*[webbplats] Tillgänglig på: <http://statistikomstockholm.se/images/stories/excel/b090.htm> [2015-03-19]
- Stockholm Stad, 2015. *Hur mycket pengar kan jag få?* [webbplats] Tillgänglig på: <http://www.stockholm.se/FamiljOmsorg/Socialt-och-ekonomiskt-stod/Ekonomiskt-stod-och-radgivning/Ekonomiskt-bistand/> [2015-03-19]
- Sveriges Stadsmissioner, 2013. *Vad är en Stadsmission?*[webbplats] Tillgänglig på: http://sverigesstadsmissioner.se/om_riksforeningen/vad_ar_en_stadsmission/ [2015-03-31]
- Stockholms Stadsmission, 2013. *Stockholms Stadsmission årsredovisning 2013* [pdf] Tillgänglig på: <http://www.stadsmissionen.se/Global/Social%20Verksamhet/Stenfasta/Dokument/%C3%85R%202013.pdf> [2015-09-07]
- Uppsala Stadsmission, 2013. *Uppsala Stadsmission – Tillsammans gör vi Uppsala mänskligare, verksamhetsberättelse 2013* [pdf] Tillgänglig på: <http://uppsalastadsmission.se/wp-content/uploads/2014/11/verksamhetsbera%CC%88ttelse-2013-slutversion-liten-filstorlek.pdf> [2015-09-07]
- Västerås Stadsmission, 2013. *Årsredovisning för Västerås Stadsmission 2013* [pdf] Tillgänglig på: <http://www.vasterasstadsmission.se/wp-content/uploads/2014/03/24-%C3%85rsredovisning-20131231.pdf> [2015-09-07]

Bilaga 1: Vad är en stadsmision?

Förutsättningar och riktlinjer för att bli antagen som medlem i Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner (RSS) samt för rätten att använda namnet Stadsmision. Antagen av styrelsen: 2013-03-14.

Det internationella sammanhanget

Att använda namnet Stadsmision innebär att träda in i ett sammanhang av ca 500 Stadsmissioner i världen.

Det finns tre internationella nätverk för Stadsmissioner som Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner (RSS) ingår i; Nordiska Stadsmissionerna, European Association of Urban Mission (EAUM) och City Mission World Association (CMWA). Förutsättningen för att ingå i dessa nätverk är att verksamheten utför diakonal verksamhet i en stad.

I enlighet med europeisk stadsmisionstradition är en Stadsmision inte en folkrörelse eller brukarorganisation.

Det nationella sammanhanget

Identitet och grundsyn

I en nordisk stadsmisionstradition, sätts den diakonala handlingen i centrum. Det är tro uttryckt i handling som präglar medlemmarna i Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner.

Den kristna människosynen är utgångspunkt för hur verksamheten utformas.

Ordet mission tolkas i dess ordagranna betydelse som sändning och uppdrag.

En Stadsmision utför ett professionellt arbete i städer, utifrån en kristen grundsyn, i enlighet med kyrkornas diakonala uppdrag. Arbetet är främst socialt inriktat men även vård, omsorg och utbildning präglar uppdraget.

Stadsmissionerna erbjuder det lågmälda samtalet om tro och existentiella frågor för den som frågar efter det.

Stadsmissionerna präglas av respekt för alla människors lika värde, rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

En Stadsmision är en del av den sociala ekonomin (ideell sektor) och är därmed en fristående idéburen aktör.

Formaliakrav, styrning och ledning

En Stadsmision utgörs av en fristående, lokalt/regionalt baserad enhet, t.ex. en ideell förening eller stiftelse.

En Stadsmision kan inte utgöras av en församlings diakonala arbete eller en delverksamhet av en annan riksorganisation.

Organisationen följer svensk lagstiftning samt av svensk myndighet utfärdade förordningar.

En Stadsmission är verksam i en stad/kommun/region med tillräckligt stort befolkningsunderlag för att uppfylla följande:

- a. Tillräckligt avgränsat för att möjliggöra en nära kommunikation och förtroendeskapande arbete utifrån en lokal kontext
- b. Tillräckligt stort för att möjliggöra ett framgångsrikt insamlingsarbete
- c. Tillräckligt stort för att möjliggöra avtal för sålda tjänster

En Stadsmission ska präglas av förmågan att kontinuerligt, långsiktigt och uthålligt bedriva verksamhet samt av professionalitet i såväl styrning som ledning.

Organisationen tillämpar öppenhet vad gäller ekonomi och kvalitet samt anställningsvillkor för anställda i ledande ställning.

Organisationen har 90-konto, följer FRII's kvalitetskod och är medlem i eller ansöker om medlemskap i FRII.

Verksamhetens inriktning och mål

Verksamheternas utformning spänner över hela det sociala arbetets bredd, alltifrån akut hjälp till strukturerat förändringsarbete för individ och samhälle.

Verksamheten riktar sig till alla människor i utsatthet och präglas av fokus på behoven hos målgrupperna och drivs i syfte att lindra och förhindra nöd samt stärka den enskildes makt över sitt eget liv.

Verksamheten ska så långt möjligt utgå från beprövad erfarenhet och vara evidensbaserad. En Stadsmission uppmuntrar till engagemang och delaktighet bl a genom att ha volontärer engagerade i verksamheten.

En Stadsmission vill utgöra en röst för utsatta grupper genom bl a opinionsbildning.

Finansiering

Verksamheten finansieras med gåvor och kan därutöver finansieras genom offentliga bidrag, entreprenöravtal eller sålda varor och tjänster.

Riktlinjernas tillämpning

Varje Stadsmission som beviljats medlemskap i RSS är ansvarig för att följa dessa riktlinjer. Varje Stadsmission ska ta aktiv del i Riksföreningens arbete.

Varje Stadsmission är ansvarig för att det egna varumärket och utvecklandet av detta står i samklang med de gemensamma riktlinjerna "Vad är en Stadsmission?".

Varje Stadsmission bedriver sitt arbete i det lokala sammanhang man själv definierar, dvs en stad, en kommun, ett län eller annan definierad region.

Varje Stadsmission ansvarar för att den egna verksamheten inte på något sätt konkurrerar med eller inkräktar på en annan medlem av RSS.

Texten är hämtad från Sveriges Stadsmissioners webbplats http://sverigesstadsmissioner.se/om_rikforeningen/ 2015-03-31.

Bilaga 2: Underlag till tabell 1

Hushåll	Lön [1]	Försörjningsstöd [2]	Övriga kostnader [3]	Boendekostnad [4]	Bostadsbidrag [5]	Underhåll [6]
Ensamstående låginkomsttagare	14 200	0	291	4 503	0	0
Ensamstående med försörjningsstöd	0	3 880	(291)	(4503)	0	0
Ensamstående med barn låginkomsttagare	14 200	0	446	5 814	2 500	1 273
Ensamstående med barn försörjningsstöd	0	3 739	(446)	(5814)	3 400	1 273
Samboende låginkomsttagare	28 400	0	446	5 814	0	0
Samboende försörjningsstöd	0	6 360	(446)	(5814)	0	0
Samboende med barn låginkomsttagare	28 400	0	580	7 075	0	0
Samboende med barn försörjningsstöd	0	7 652	(580)	(7075)	3400	0

Hushåll	Barnbidrag [7]	Skatt [8]	Disponibel inkomst	% av median	60 %	Median inkomst [8]	Månad
Ensamstående låginkomsttagare	0	4 239	9 961	69	8665	173300	14442
Ensamstående med försörjningsstöd	0	0	8 674	60			
Ensamstående med barn låginkomsttagare	1 050	4 239	14 784	64	13870	277400	23117
Ensamstående med barn försörjningsstöd	1 050	0	12 322	53			
Samboende låginkomsttagare	0	8 479	19 921	59	20210	404200	33683
Samboende försörjningsstöd	0	0	12 620	37			
Samboende med barn låginkomsttagare	1 050	8 479	20 971	45	27735	554700	46225
Samboende med barn försörjningsstöd	1 050	0	16 357	35			

[1] Låg inkomst = 60 % av medianinkomsten betraktas som låg inkomst (Socialstyrelsen, Öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd 2014, s 42). Lönen baserad förvärvsinkomsten enligt statistik från SCB och riksmedianen 2013(SCB 2015). Median för förvärvsinkomst, ålder 20-64 i hela riket, för män och kvinnor är 283 100 sek. Detta medför att en låg inkomst motsvarar 169 860 sek vilket är en månadsinkomst på 14 155 sek. Disponibel inkomst är all typ av inkomst plus olika skattepliktiga och ej skattepliktiga ersättningar minus skatt och övriga negativa transfereringar som underhållsbidrag eller återbetalning studielån.

[2] Summan för försörjningsstöd utgår från Stockholms Stads riktlinjer för ekonomiskt bistånd(Stockholm Stad 2015). Vid beräkning av personliga kostnader för barn och skolungdomar utgår summan från ett barn mellan 4-6 år. Biståndet är något högre än det som fastslagits inom riksnormen för ekonomiskt bistånd. Stödet skall täcka kostnader för livsmedel, kläder och skor, fritid och lek, hygien, barn- och ungdomsförsäkring, förbrukningsvaror, dagstidning, telefon, TV-avgift. Normen som fastställs varje år varierar beroende på eventuella barns ålder och om de äter lunch hemma samt om man är ensamstående eller samboende (Socialstyrelsen 2015).

[3] Övriga kostnader: El, hemförsäkring

El – energikalkylen (Energimyndigheten 2015)

1 person 40 m²: 2044 kr/ år 171 kr/månad (1500 kWh/år)

2 personer 59 m²: 3798 kr/år 316 kr/månad (2710 kWh/år)

3 personer 78 m²:5155 kr/år 430 kr/månad (3680 kWh/år)

1 person i hushållet 120

2 personer i hushållet 130

3 personer i hushållet 150

Hyra beräknat på genomsnittshyra för en hyresbostad i Stockholm, enligt statistik från Sweco/SCB (Statistik Stockholm 2014)

Genomsnittshyra

1:a 40 m² 4503/månad (54 037 år)

2:a 59 m² 5814/månad (69 768 år)

3:a 78 m² 7075/månad (84 892 år)

4:a 102 405/månad (102 405 år)

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA ARBETSRAPPORTSERIE | NR 88

I arbetsrapportserien vid Ersta Sköndal högskola ges möjlighet att ge ut delrapporter, delresultat av större studier och aktuella kunskapsöversikter.